

OSLOMET

Rebecca Helene Kjeldsen

Alkohol – veien til sosial inkludering?

**En kvantitativ studie av sammenhengen mellom alkoholbruk,
vennerelasjoner og religiøs tilhørighet blant unge i Oslo**

**Masteroppgave i barnevern
OsloMet - storbyuniversitetet
Fakultet for samfunnsvitenskap**

Forord

Denne masteroppgaven er resultatet av to fine år på masterstudiet i barnevern. Å skrive denne oppgaven har vært både lærerikt og frustrerende, og nå som jeg endelig har kommet i mål er det flere jeg ønsker å takke. Først og fremst vil jeg takke forskerne på NOVA og Ungdata. Tusen takk for lån av datamateriale, og ikke minst for all veiledning, engasjement og hjelp i løpet av dette året. Takk til veilederen min, Gustavo Sugahara. Takk for at du alltid har vært så positiv, og for alle gode tilbakemeldinger, råd og innspill. Jeg vil også takke Åsmund Hermansen – takk for all hjelp, og ikke minst, takk for at du sprer så mye glede og inspirasjon inn i metodefaget. Jeg hadde nok aldri skrevet en kvantitativ masteroppgave om det ikke var for deg!

En spesiell takk til jentene i SG. Takk for alle faglige og ikke-faglige samtaler, og for at vi hjalp hverandre opp hver gang en av oss var i kjelleren – jeg hadde ikke klart dette uten dere. Tilslutt vil jeg takke familien min, mine nærmeste venner og min kjære Sivert. All støtte fra dere har betydd så utrolig mye, og i den tunge tiden etter pappas bortgang har dere vist meg mer kjærighet enn noen gang. Takk for at dere alltid har troen på meg. Til min kjære, sterke pappa – denne er for deg.

Rebecca Helene Kjeldsen

15.5.2020

Sammendrag

Formål: Formålet med denne masteroppgaven har vært å undersøke hvorvidt den norske alkoholkulturen kan virke ekskluderende for ungdom som lever under et religiøst forbud mot å konsumere alkohol. Hvilken betydning har religiøs tilhørighet i islam for ungdommers vennerelasjoner i ungdomstiden når alkohol og fest får en sentral rolle?

Teoretisk forankring: Teori om sosial kapital trekkes inn for å forstå betydningen av vennerelasjoner og sosial inklusjon. Videre er interseksjonalitet et teoretisk perspektiv som trekkes inn for å synliggjøre hvordan sosiale kategorier som religion og etnisitet kan ha en direkte påvirkning i ungdommers liv.

Metode: Data fra tverrsnittsundersøkelsen Ung i Oslo 2018 brukes i statistiske analyser. Utvalget har bestått av over 10 000 elever på videregående skole i Oslo. Studiens hypoteser blir testet gjennom en kvantitativ-deduktiv metode. Statistiske metoder som har blitt brukt er krystabellanalyser og multippel lineær regresjonsanalyse for å undersøke bivariate og multivariate sammenhenger mellom religiøs tilhørighet, alkoholbruk, vennerelasjoner, religionens betydning i hverdagslivet, sosioøkonomisk status og opplevd foreldrekontroll og overbeskyttelse.

Resultater: 1) Ungdom med religiøs tilhørighet i islam opplever svakere vennerelasjoner. 2) Ungdom med religiøs tilhørighet i islam har større sannsynlighet for å ha svake vennerelasjoner dersom de drikker alkohol. For ungdom uten religiøs tilhørighet er sannsynligheten for å ha svake vennerelasjoner større dersom de ikke drikker alkohol.

Konklusjon: Religiøs tilhørighet i islam har betydning for ungdommenes vennerelasjoner, og muslimske ungdommer som drikker alkohol har større sannsynlighet for å ha svake vennerelasjoner enn de som ikke drikker alkohol. For ikke-religiøse ungdommer er det motsatt: sannsynligheten for å ha svake vennerelasjoner er større dersom de ikke drikker alkohol. Dette tyder på at religiøs tilhørighet i islam og alkoholavhold ikke har en negativ effekt på ungdommenes vennerelasjoner slik som først antatt.

Innhold

Sammendrag	III
1. Introduksjon	2
<i>1.1 Oppgavens tema og struktur</i>	2
<i>1.2 Norsk alkoholkultur og overgangen til ungdomstiden</i>	3
<i>1.3 Barnevernsfaglig relevans</i>	4
2. Tidligere forskning og teoretisk rammeverk	5
<i>2.1 Mellom moral og vennskap: religion, alkohol og sosialisering</i>	5
<i>2.2 Sosial kapital og alkoholbruk</i>	8
<i>2.3 Interseksjonalitet: sosiale kategorier og alkoholbruk</i>	9
3. Problemstilling	10
4. Metode og data	11
<i>4.1 Data</i>	11
<i>4.2 Begrensninger og holdbarhet</i>	11
<i>4.3 Forskningsetikk</i>	13
<i>4.4 Analysestrategi</i>	14
5. Funns	15
6. Diskusjon og oppsummering	16
Litteratur	18
Alkohol – veien til sosial inkludering?	I
<i>Innledning</i>	1
<i>Bakgrunn</i>	2
<i>Data og metode</i>	6
<i>Resultater</i>	10
<i>Diskusjon</i>	14
Litteratur	21
<i>Vedlegg 1: Frafallsanalyse</i>	23
<i>Vedlegg 2: Sensitivitetsanalyse</i>	24

1. Introduksjon

1.1 Oppgavens tema og struktur

Jeg vil i denne masteroppgaven undersøke om det er en sammenheng mellom ungdommers religiøse tilhørighet, alkoholbruk og vennerelasjoner. I norsk kontekst er alkohol vårt mest utbredte rusmiddel som ofte er en selvfølgelig del av sosiale aktiviteter og hyggelig samvær (Pedersen, 2015). Eksperimentering med alkohol blir ofte betraktet som en naturlig del av ungdomsrollen, til tross for at aldersgrensen for å kjøpe alkohol i Norge er 18 år. Norsk ungdom utgjør imidlertid ikke en homogen gruppe. 17 prosent av befolkningen i Norge har innvandrerbakgrunn, og det er klart flest i Oslo-området (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2019). Muslimer utgjør en stor del av Norges innvandrere, og islam er den nest største religionen i Norge med 175 507 medlemmer i 2019 (Statistisk sentralbyrå, 2019). Islam forbyr alkohol, og det er en generell avholdskultur blant personer med muslimsk tilhørighet. Ungdom med muslimsk tilhørighet kan derfor ha en litt annen tilnærming til den norske alkoholkulturen enn det majoritetsungdommene har. Når alkohol og festing får større betydning i ungdomstiden er det plausibelt å tenke at det å drikke, eller drikke mindre, kan få betydning for deres vennerelasjoner. Jeg vil derfor undersøke om religiøs tilhørighet i islam har betydning for ungdommenes vennerelasjoner, og hvorvidt alkoholbruk kan påvirke dette.

Formålet med denne oppgaven er å gi et innblikk i hvordan alkohol kan virke sosialt inkluderende eller ekskluderende for ungdom med religiøs tilhørighet i islam. Jeg baserer oppgaven på datamateriale samlet inn i form av en ungdomsundersøkelse i regi av Ungdata, Ung i Oslo 2018. Oppgavens overordnede problemstilling er; *Har alkoholbruk større betydning for vennerelasjonene blant muslimske ungdommer enn øvrige ungdommer i Oslo?* Oppgaven består av to deler, en kappe og en artikkel. I kappen vektlegger jeg de teoretiske og metodiske aspekter ved masteroppgaven, mens jeg i artikkelen fokuserer på analyse, modeller og resultater. Artikkelen følger forfatterveiledningen for publisering til Nordisk Tidsskrift for Ungdomsforskning.

I denne oppgaven bruker jeg begreper som innvandrerungdom og ungdom med religiøs tilhørighet i islam. Jeg har et spesifikt fokus på ungdommenes religiøse tilhørighet i islam, og vil derfor hovedsakelig bruke denne formuleringen. Det er imidlertid vanskelig å snakke om tendenser blant ungdom med religiøs tilhørighet i islam uten å inkludere begrepet «innvandrerungdom». Begrepet «innvandrerungdom» kan ha flere betydninger, men i denne oppgaven blir dette brukt for å omtale ungdom med to utenlandskfødte foreldre.

1.2 Norsk alkoholkultur og overgangen til ungdomstiden

Alkohol som rusmiddel har lang tradisjon i Norge, og vi har generelt et aksepterende forhold til bruk av alkohol (Øia, 2013). Ungdom i Norge har et lavt alkoholforbruk sammenlignet med andre land, men drikkemønsteret deres skiller seg ut i form av at det drikkes relativt store kvantum når det drikkes (Folkehelseinstituttet, 2016, s. 34). Det er ingen lov som fastsetter noen direkte aldersgrense for å drikke alkohol, men vi finner derimot lovgivning som begrenser salg, skjenking eller utlevering av alkohol til ungdom under 18 år (Alkoholoven, 1990, § 1-5). Det er imidlertid slik at de fleste norske ungdommer debutterer med alkohol før de har fylt 18 år. Bruksmønsteret formes i sosiale kontekster, og både foreldre og venner har stor påvirkning på ungdommers alkoholforbruk (Pedersen, 2015). Bolstad (2012) har forsket på nettopp foreldrenes innflytelse, og fant ut at deres liberale holdninger til alkohol fører til et høyere forbruk blant ungdom. Flere av foreldrene i studien hadde en tanke om at barna deres vil lære «fornuftige alkoholvaner» gjennom å servere dem alkohol hjemme før de har fylt 18 år, men dette ser i praksis ut til å øke ungdommenes alkoholforbruk (Bolstad, 2012). En av de viktigste faktorene som forebygger alkoholbruk blant ungdommer er foreldrenes ikke-aksept og tydelige regler og holdninger til alkoholbruk (Bolstad, 2012).

Ifølge Fekjær (2016) er rusmidler symboler og ritualer, og vi kan ikke forstå oss på rusmiddelbruk uten at vi forstår symbolenes og ritualenes funksjoner i menneskers liv (s. 109). Symboler skaper følelser, og vår opplevelse av ulike ting preges lite av tingenes virkelige egenskaper. Vi har lært om tingen i vårt kulturelle miljø, og den sosiale læringen farger vår oppfatning av tingen (Fekjær, 2016, s. 108). Den vanligste symbolfunksjonen alkohol har nå for tiden, er å fungere som en fane som tydelig understreker skillet mellom det harde hverdagsslitet og den velfortjente fritiden (Fekjær, 2016, s. 110). Alkohol kan være et symbol på hygge for noen, mens for personer som ikke drikker alkohol vil det være andre symboler enn alkohol som representerer kos, hygge og fritid.

Det er vanlig at ungdom eksperimenterer med alkohol som en symbolsk markering av overgangen til ungdomstid (Bakken, 2018, s. 58). Henriksen & Sande (1995) understreker at vi både i hverdagslige ritualer og livssyklusritualer bruker nettopp rusmidler for å omforme individene og bringe dem inn i den liminale fasen i ritualen (s. 38). Den liminale fasen kjennetegner «reisen» til en annen posisjon. Dette ser vi blant annet i flere overgangsfaser som er sterkt preget av alkohol og rus: barn blir til ungdom, ungarer/ungkarskvinner blir til ektemake og ungdom blir russ. Russefeiringen er et godt eksempel på dette, hvor de fleste elever bruker alkohol for å skape den stemningen som hører til russetiden. Russetiden er en liminal fase som settes i gang med alkohol, og alkoholen er selve nøkkelen som åpner opp

russefeiringen. Russetiden varer i over en måned, hvor ungdom gjennom intens festing feirer at 13-års skolegang er over (Henriksen & Sande, 1995).

Tall fra Ung i Oslo 2018 viser at alkoholvanene til ungdom endrer seg drastisk gjennom ungdomsalderen. Kun 4 prosent av ungdommene har vært beruset i 8.klasse, mens hele 70 prosent har vært beruset mot slutten av tenårene (Bakken, 2018). Det finnes store forskjeller i alkoholbruk etter bydelene i Oslo, hvor ungdommer fra de velstående bydelene i vest drikker mest. Vi ser generelt en markant forskjell på rusmiddelbruk blant unge med og uten innvandrerbakgrunn i Oslo, og forskjellen er størst i nettopp ungdommenes alkoholbruk (Bakken, 2018). Kun 16 prosent av ungdom med innvandrerbakgrunn har vært beruset det siste året sammenlignet med 38 prosent av ungdom med norskfødte foreldre (Bakken, 2018). Den store andelen av muslimer i Norge kan utvilsomt bidra til å forklare det lave rusmiddelbruket blant unge innvandrere. Religion og religionens betydning for den enkelte ser ut til å ha stor påvirkningskraft på eget alkoholbruk – desto viktigere religion er, desto mindre rusmidler bruker man (Bergengen & Larsen, 2008).

Schultz (2007) understreker likevel at det er flere ungdommer med muslimsk tilhørighet som velger å drikke alkohol, men med en litt annen hensikt enn det majoritetsungdommene har. Muslimske ungdommer kan ofte velge å drikke alkohol for å redusere følelsen av å være annerledes, og for å utforske den *norske* ungdomskulturen. Enkelte ungdommer driver en kompleks balansegang mellom to kulturer, hvor de drikker akkurat nok til å bli inkludert i vennegjengen, men samtidig lite nok til å delta i fredagsbønnen i moskeen med god samvittighet (Schultz, 2007). De som ikke mestrer denne balansegangen kan møte på ytterligere utfordringer, og kan risikere å miste sine norske venner, eller kontakten med sin familie.

1.3 Barnevernsfaglig relevans

Dette er tematikk av barnevernsfaglig relevans, da vi som yrkesutøvere ofte møter ungdom og familier med muslimsk tilhørighet. I dette arbeidet er det viktig å ha kunnskap om religion og kultur, og hvilken betydning dette har for ungdom med muslimsk tilhørighet. Ifølge Jacobsen (2002) er det en tendens til at studier av muslimer i Norge har lagt relativt liten vekt på hvordan den norske konteksten kan påvirke utformingen av muslimsk identitet, praksis og religionsforståelse. Som en del av majoritetssamfunnet kan det ofte være vanskelig å ha et bevisst forhold til hva slags konsekvenser vår norske alkoholkultur kan ha for individer som er en del av minoriteten i samfunnet. Alkoholbruk og rus kan være tabubelagte temaer i ulike etniske miljøer, hvor det ofte er mangel på kunnskap om disse temaene (Schultz, 2007). Å

møte den norske alkoholkulturen kan for mange muslimske ungdommer derfor være problematisk. Denne masteroppgaven søker derfor å bidra til økt kunnskap om ulike utfordringer som kan oppstå for unge muslimer i møtet med norske rusvaner i ungdomstiden. Dette er kunnskap som kan bidra til økt åpenhet og forståelse om hvordan det kan være å vokse opp som en del av en etnisk minoritet i det norske samfunnet.

2. Tidligere forskning og teoretisk rammeverk

2.1 Mellom moral og vennskap: religion, alkohol og sosialisering

Alkohol kan sees på som et kollektivt fenomen og en integrert del av vår kultur (Henriksen & Sande, 1995). Øia & Strandbu (2010) presiserer at nettopp de kollektive aspektene ved rusmiddelbruk er viktige for forståelsen av fenomenet. Å drikke i ungdomsalderen er sammenvevd med vennskap, flørting og en sosial livsstil, og ungdom som drikker i tenårene har som regel mange venner og et aktivt sosialt liv (Bakken, 2018, s. 58).

I denne oppgaven tar jeg utgangspunkt i sosial inkludering som en opplevelse av å være en del av et vennemiljø og et sosialt nettverk. Sosiale nettverk er nemlig en betydningsfull ressurs når det gjelder unges opplevelse av sosial inkludering (Olesen, 2019). Å bli innlemmet i et meningsfullt fellesskap skaper en følelse av tilhørighet og ære hos individet, og det motsatte er en sterk opplevelse av fordømmelse og eksklusjon fra fellesskap (Henriksen & Sande, 1995). Denne koblingen mellom individets indre opplevelse og fellesskapets ulike sanksjoner foregår blant annet ved at individet deltar i ritualisert drikking av alkohol, og gjennom ritualene vil individet oppleve en tilhørighet til fellesskapet (Henriksen & Sande, 1995, s. 153).

Det er imidlertid slik at ungdom ferdes på mange ulike arenaer der de kan få følelsen av å tilhøre et større fellesskap. Dette kan være gjennom alt fra idrettslag til religiøse organisasjoner, og spesielt over internett – på sosiale medier. Ungdom med muslimsk tilhørighet kan føle sterk tilhørighet til sin egen etniske gruppe, i et fellesskap der de deler både interesser og livsstil. En opplevelse av tilhørighet trenger derfor ikke nødvendigvis å bli skapt gjennom alkoholbruk. Dagens flerkulturelle Norge medfører en tilstedeværelse av forskjellige religioner, kulturer, verdsett og normer, noe som kan åpne for ulike utfordringer på ulike arenaer der majoritetens kultur og verdsett dominerer (Skrownny, 2005). Sett i lys av dette er det derfor viktig å få belyst hva slags betydning den liberale alkoholkulturen vår kan ha for enkelte grupper i samfunnet. Det er problematisk om vår norske alkoholkultur står i veien for en integrering og inkludering av ulike kultur- og levestil.

Det er flere forskere som har undersøkt møtet mellom muslimsk tro og alkoholutsatte miljøer. Erfaringer fra både USA og Danmark kan gi oss interessante perspektiver. Danmarks alkoholkultur kan på mange måter ligne vår norske, med en generelt liberal og aksepterende holdning til rusmiddelet (Skrowny, 2005). Røgeskov (2010) skisserer et bilde av to ulike festkulturer som forsøker å fungere sammen sosialt og ellers i samfunnet (Hoffman, 2010). Ungdommers drikkevaner kan derfor bidra til å illustrere hvorfor muslimske ungdommer kan ha problemer med å bli venner med etnisk danske ungdommer. Gjennom kvantitative analyser og kvalitative intervjuer har forskningen vist at muslimske ungdommer føler på et visst skille mellom seg og majoritetsbefolkningen på grunn av deres ulike livsstil.

Skrowny (2005) har gjennomført kvalitativ forskning på fest- og alkoholkultur blant danske ungdommer. Hun argumenterer for at den dominerende rollen alkohol- og festkultur har i samfunnet kan forsterke eksklusjon og marginalisering av etniske minoritetsungdommer. Skrowny understreker viktigheten av å belyse temaet om religiøs tilhørighet og alkoholbruk, og hva dette betyr for unge muslimer som ikke kan delta i alkoholfellesskapet med danske ungdommer. Hun understreker hvordan festen blir en arena der ungdommene får muligheten til å bli kjent med nye mennesker, der alkoholrusen kan gjøre denne prosessen enklere. Dette gjelder særlig i forhold til det annet kjønn. Hennes forskning er basert på 12 intervjuer med muslimske gutter og jenter, og kan dermed ikke anses som en representativ undersøkelse, men den kan imidlertid ha en viss generaliserbarhet da flere av de muslimske ungdommene har opplevd utfordringer rundt alkoholkulturen som en del av minoriteten i det danske samfunnet.

Mir (2014) har gjennomført lignende forskning i Amerika i løpet av de senere årene. På et college i Washington har hun studert muslimske kvinner, og hvordan alkohol blir et hinder for sosial inklusjon blant kvinnene på campus. Fritidskulturen på campus sentrerer ofte rundt barer, klubber og hjemmefester, hvor det er allment akseptert å drikke seg full. Alkohol får dermed en sentral rolle, og for nye studenter kan usikkerheten rundt etableringen i et nytt sosialt miljø dempes dersom de drikker alkohol (Mir, 2014). Det var også flere studenter som dro på fest uten å drikke alkohol, nettopp for å ta del i fellesskapet. Mir (2014) mente at årsaken til dette var sammenfiltret i nødvendighet, nytte, mobilitet og søken etter integrering i majoritetssamfunnet. De studentene som ikke drakk alkohol ble på ingen måte ekskludert fra fellesskapet, men de fikk heller ikke «det lille ekstra» av aksept og kameratskap slik som de studentene som drakk (Mir, 2014).

Flere forskere har bidratt med kunnskap om ungdommers alkoholbruk i norsk kontekst. Schultz (2007) gir et godt bilde på hva det innebærer å være en del av en minoritet i møte med den norske ungdomskulturen. I sin doktorgrad har han undersøkt hva slags

problemer som kan oppstå når norskfødte annengenerasjons innvandrerungdom med muslimsk bakgrunn møter rus og alkohol i etnisk norske ungdomsmiljøer. Han argumenterer for at de største forskjellene mellom etnisk norsk majoritetsungdom og muslimsk ungdom dreier seg om interessen for alkohol, kjærlighet og sex. Ungdomstiden kan derfor bli spesielt utfordrende, da disse interessene får større og større betydning blant ungdommene. Det er på fest ungdommene kan slippe seg løs og eksperimentere med lovlige og ulovlige aktiviteter, ute av synet til foreldrene og andre voksne. Alkoholen gir rus som kan gjøre det lettere for ungdommene å komme i kontakt med hverandre – det blir gjerne litt lettere å få seg kjæreste, og alkoholen kan dempe usikkerheten rundt den seksuelle debuten (Schultz, 2007, s. 7).

Schultz (2007) poengterer hva slags holdninger det norske samfunnet har ovenfor ungdommers alkoholbruk, hvor det nærmest forventes at ungdom skal eksperimentere med alkohol. Han understreker hvordan utagerende festing kan godtas av venner, familie og nærmiljø, fordi dette blir ansett som en naturlig del av en uforpliktende ungdomstid. Slike holdninger står i sterk kontrast til forventninger i det muslimske miljøet om et totalt avhold fra alkohol. Muslimske ungdommer risikerer en hel del dersom de eksperimenterer med alkohol. Oppdages dette av familien, venner eller nærmiljø, kan dette ha konsekvenser i form av strenge sanksjoner, alt etter hvor sterkt religionen står hos den enkelte, og hvor strenge regler familien har ovenfor alkohol. Enkelte slipper unna med en advarsel, mens andre kan risikere å bli ekskludert fra familien og sitt etniske miljø (Schultz, 2007).

Østberg (2003) har forsket på hvordan muslimer skaper og utvikler sin identitet i Norge, og hva religion kan bety i denne prosessen. I kvalitative intervjuer forteller ungdommer hvordan pakistanere holder mer sammen jo eldre de blir, og at de får færre norske venner i takt med alderen. Ungdomstiden kompliseres på grunn av de kulturelle forskjellene, og dette handler blant annet om motstridende interesser til alkohol og festing. Bakken (2018) hevder at en større andel av ungdom med innvandrerbakgrunn har problemer med å skaffe seg venner, færre har venner de faktisk kan stole på, og flere er plaget med ensomhet.

Det har blitt forsket mye på ungdom og rus, men avholdsungdom tenderer å bli undersøkt i mindre grad (Pedersen, 2015). Både Schultz og Østberg har gjennomført kvalitativ forskning rundt temaet om religion, alkohol og ungdomstid. Amundsen (2005) har gjennomført kvantitativ forskning på hva slags betydning innvandrerbakgrunn har for alkohol- og tobakksbruk blant ungdom. Denne studien hadde imidlertid et generelt fokus på ungdom med ulik innvandrerbakgrunn i 10.klasse. I denne oppgaven har jeg et spesielt fokus på ungdom med muslimsk tilhørighet, og hvorvidt religiøs tilhørighet kan være et hinder i møte med den norske ungdoms- og drikkekulturen. Gjennom denne masteroppgaven ønsker

jeg å belyse hvordan vår alkoholkultur kan være sosialt inkluderende og ekskluderende, og undersøke hvordan dette kan påvirke vennerelasjonene til muslimske ungdommer på videregående skoler i Oslo kommune.

2.2 Sosial kapital og alkoholbruk

Jeg har tidligere presentert hvordan alkohol kan virke sosialt inkluderende. For å forstå dette ytterligere, vil det være nyttig å se nærmere på betydningen av sosial inklusjon og vennerelasjoner. Det har vært vanskelig for forskere å samles om en felles definisjon på begrepet inkludering. De fleste kan imidlertid enes om at inkludering handler om opplevd aksept og tilhørighet i ulike sosiale sammenhenger (Norvoll, 2013). Dermed kan vi si at sosial inkludering handler om deltakelse i sosialt samspill og i sosiale nettverk (Gustavsson, 2004, gjengitt i Norvoll, 2013).

Sosial kapital har blitt et sentralt begrep når det kommer til beskrivelse og forskning rundt sosiale relasjoner og dets ressurser (Norvoll, 2013). Både Bourdieu (1986), Coleman (1990) og Putnam (1993, 2000) har kommet med teoretiske bidrag, men jeg har i denne studien valgt å fokusere på Bourdieu og Putnam sine teorier om sosial kapital som teoretisk rammeverk. Bourdieu mente at all sosial samhandling er et spill om å akkumulere mest mulig kapital, og hevdet at det finnes tre hovedformer for dette: økonomisk, kulturell og sosial kapital (Aakvaag, 2012). Nettverk, normer og sanksjoner er tre sentrale elementer som kan brukes når vi analyserer sosial kapital i alle former for fellesskap (Halpern, 2005, gjengitt i Rønning & Starrin, 2009).

Robert Putnam definerer sosial kapital i retning av normer, tillit og nettverk, og mente kapitalformen både har en sammenbindende (bonding), og en brobyggende (bridging) effekt (Ødegård, Loga, Steen-Johnsen & Ravneberg, 2014). Den sammenbindende sosiale kapitalen handler om tette bånd med de som er like en selv. Hansen (2019) illustrerer dette og viser hvordan sosial kapital på en side kan binde individer til en bestemt gruppe i samfunnet, hvor den gjensidige tilliten er høy, og tilliten til individer som ikke er en del av gruppen er lav. Dette kan blant annet gjelde for religiøse grupper, der muslimsk ungdom kan ha høy sosial kapital i sitt etniske miljø. Sosial kapital kan på den andre siden være brobyggende, og handle om relasjonsbygging med individer fra andre sosiale og kulturelle miljøer. Dette kan bidra til en sterk og varig sosial integrering i samfunnet (Hansen, 2019; Ødegård et al, 2014).

Rønning & Starrin (2009) argumenterer for at vi ikke fritt kan kontrollere den sosiale kapitalen selv, da den forutsetter tilknytning til et nettverk. Den sosiale kapitalen kan ha vært opparbeidet gjennom egen aktivitet, men kapitalens suksess og bruken av den avhenger av

nettverket og støtte fra nettverket (Rønning & Starrin, 2009). I følge Bourdieu kan det være ulikt hvordan en gruppe opplever at deres sosiale og kulturelle kapital anerkjennes (Hoëm, 2010). Hoëm (2010) forteller at minoritetsgrupper ofte kommer dårligst ut her, da sivilsamfunnet og dets institusjoner ofte er tuftet på majoritetsbefolkningens kultur og verdier. I de fleste samfunn er det majoritetsbefolkningen som sitter på makten til å definere hva som er normalt, og legge premissene for samhandling. Som en konsekvens av dette er det minoriteter som må tilpasse seg eller innordne seg etter majoritetens premisser (Rugkåsa, Ylvisaker & Eide, 2017). Muslimsk ungdom representerer en minoritet i det norske samfunnet, med andre verdsett og tradisjoner. Alkoholens sentrale rolle i ungdomstiden kan være en utfordring for unge muslimer, da alkoholbruk strider mot deres religion, tradisjon og verdier. Det fellesskapet som oppstår rundt alkohol kan derfor være vanskelig å ta del i.

Å ha gode sosiale relasjoner er viktig for menneskers velvære, og for ungdom er det viktig å ha et nettverk som kan gi glede, støtte og veiledning i de mange valg de står ovenfor i ungdomstiden (Hansen, 2004). Foreldre og venner spiller helt avgjørende roller i de unges hverdag, men i hverdagen har ungdom hyppig kontakt med venner, og foreldrene kommer derfor i andre rekke (Hansen, 2004). Teorien om sosial kapital kan derfor være sentral for å forstå verdien av nettverk, og hva som kan bidra til å øke den sosiale kapitalen til ungdommene. Kan vår norske alkoholkultur stå i veien for sosial inkludering av ungdom med muslimsk tilhørighet?

2.3 Interseksjonalitet: sosiale kategorier og alkoholbruk

Interseksjonalitet er et analytisk perspektiv som blir brukt for å belyse maktforskjeller innad i eller på tvers av sosiale grupper, for eksempel mellom majoritet og minoritet. Begrepet ble først lansert av Kimberlé Williams Crenshaw (1989) i en analyse av hvordan fargede kvinner ble usynlige i det amerikanske rettssystemet. Crenshaw ønsket å vise hvordan mennesker i noen bestemte sammenfallende kategorier ikke har de samme rettighetene, privilegier og beskyttelse som andre (Berg, Flemmen & Gullikstad, 2010). Et interseksjonelt perspektiv kan hjelpe oss å se hvorvidt sosiale kategorier som kjønn, etnisitet og klasse kan ha en direkte påvirkning på individers liv. Crenshaw (1991) peker på hvordan et individ kan tilhøre flere sosiale kategorier på samme tid, og derfor bli utsatt for marginalisering i flere kategorier. En mørk kvinne vil møte på andre utfordringer enn hva en hvit kvinne eller mann vil.

Dette perspektivet kan være sentralt nettopp for å få en dypere forståelse om hvordan ungdomstiden kan forløpe seg for ungdom med muslimsk tilhørighet. Ungdom kan inneha flere sosiale kategorier: kjønn, etnisitet, religion, alder. Til hver sosial kategori kan de møte på

ulike forventninger, og de kan ofte være motstridende. Øia (2013) nevner blant annet hvordan marginalitet og utvikling av ulike former for avvik kan ha opphav i en identitetskonflikt der den enkelte kan bli stående både mellom og utenfor to kulturer på samme tid. Dette kan vi i stor grad se i sammenheng med problematikken rundt møtet med den norske ungdoms- og drikkekulturen. På én side kan ungdommene velge å drikke alkohol for å ta del i det sosiale, eller de kan respektere familiens kultur og tradisjoner, og dermed avstå fra alkohol.

3. Problemstilling

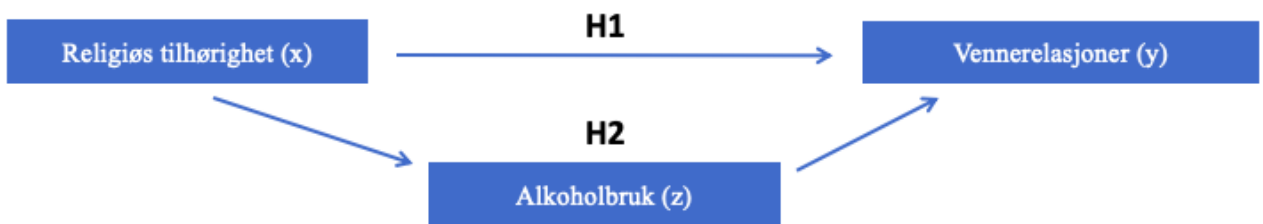
Oppgavens overordnede problemstilling er: *Har alkoholbruk større betydning for vennerelasjonene blant muslimske ungdommer enn øvrige ungdommer i Oslo?*

Jeg har formulert følgende hypoteser basert på forskningsspørsmålet mitt:

H1: Ungdom med tilhørighet i islam opplever svakere vennerelasjoner.

H2: Denne sammenhengen er sterkere for ungdom som ikke drikker alkohol.

For å undersøke hypotesene mine har jeg satt opp følgende analysemodell:

Figur 1: Analysemodell for religiøs tilhørighet, alkoholbruk og vennerelasjoner.

Analysemodellen viser den antatte sammenhengen som jeg ønsker å undersøke. Jeg har inkludert flere variabler for å kontrollere for faktorer som kan ha betydning for ungdommenes vennerelasjoner. Kjønn og klasstrinn inkluderes i analysen som kontrollvariabler. Videre kan sosioøkonomisk status ha betydning for vennerelasjoner, og blir derfor inkludert for å undersøke om dette kan være en bakenforliggende variabel som kan påvirke sammenhengen jeg undersøker. Religionens betydning og opplevd foreldrekontroll og overbeskyttelse har blitt inkludert i analysen som mellomliggende variabler. I siste del av regresjonsanalysen inkluderer jeg et samspillsledd mellom religiøs tilhørighet og alkoholbruk for å undersøke effekten på avhengig variabel. I artikkelen har jeg undersøkt disse sammenhengene ved hjelp av bivariante krystabeller og multippel lineær regresjon.

4. Metode og data

For å undersøke min problemstilling har jeg gjennomført statistiske analyser med kvantitativ metode. Datamaterialet som benyttes i artikkelen er en tverrsnittundersøkelse fra Ungdata, Ung i Oslo, 2018. Ungdata er lokale spørreskjemaundersøkelser som er kvalitetssikret og standardisert for forskning på barn og ungdom (Bakken, 2018). Spørreskjemaet inneholder en rekke spørsmål om ulike temaer som er ment å gi et bredt bilde på hvordan det er å være ungdom i dag (Bakken, 2018).

4.1 Data

Det er velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet som har ansvaret for gjennomføringen av undersøkelsen i samarbeid med Oslo kommune, og de skal sikre at datainnsamlingen foregår innenfor de etiske retningslinjene. Alle offentlige og private skoler i Oslo ble invitert til å delta i undersøkelsen, hvorav 56 grunnskoler og 28 videregående skoler deltok i undersøkelsen (Bakken, 2018, s. 9). Selve undersøkelsen ble gjennomført i skoletiden ved bruk av et elektronisk spørreskjema (Bakken, 2018, s. 9).

Utvalget i datamaterialet består totalt av 25.287 ungdommer, hvor svarprosenten på ungdomsskolen er 83 prosent, og 55 prosent på videregående skole. Ut fra oppgavens problemstilling har jeg begrenset utvalget til kun å være elever på videregående skole i alderen fra 16-18 år. Dette var mest hensiktsmessig, da disse elevene er i den aldersgruppen hvor de enten lovlig kan drikke alkohol, eller i økende grad kan utforske alkohol som mindreårige. Utover dette består utvalget av ungdommer som har svart at de tilhører kristendommen, islam, eller ingen religion eller trosretning. Jeg har ekskludert ungdom med tilhørighet i buddhismen, hinduismen og annet for å kunne sammenligne analysene mot de største gruppene i datamaterialet. Videre består datamaterialet av 46,3 prosent gutter og 53,7 prosent jenter. Jeg har utformet et analytisk utvalg slik at bare de elevene som har svart på de variablene jeg undersøker blir tatt med i analysene. Det analytiske utvalget utgjør derfor $n = 9098$.

4.2 Begrensninger og holdbarhet

Det er viktig å vurdere kvaliteten på datamaterialet i alle empiriske undersøkelser. Det er vanlig å skille mellom reliabilitet (pålitelighet) og validitet (gyldighet). Reliabilitet handler om kvaliteten på forskningen og datamaterialet, og validitet handler om hvorvidt vi har klart å måle det vi vil undersøke. Vi kan igjen skille mellom intern og ekstern validitet (Thrane,

2018). Intern validitet handler om at man med høy grad av sikkerhet kan trekke kausale slutninger av resultatene i analysen. I en tverrsnittstudie er det imidlertid en svakhet at man ikke kan trekke kausale konklusjoner ut av analysene – det vil si at jeg kun kan fastslå at det finnes en sammenheng mellom variablene, men ingen årsakssammenheng mellom dem (Thrane, 2018). Jeg har imidlertid hatt som hensikt å studere sammenhenger mellom variablene, og har ikke hatt som mål å trekke kausale slutninger. Ekstern validitet angir hvorvidt studiens konklusjoner er generaliserbare utover utvalget. Jeg benytter tverrsnittsdata som er samlet inn ved hjelp av spørreskjema, med et representativt og tilfeldig valgt utvalg. Mitt datamateriale består av et relativt stort utvalg på 9098 ungdommer, og kan på bakgrunn av dette si noe ganske presist om hele ungdomspopulasjonen (Thrane, 2018, s. 170). I rapporten Ung i Oslo 2018 viser det seg at det er påfallende små forskjeller mellom Oslo-ungdom og ungdom ellers i landet sett under ett (Bakken, 2018). Det er likevel verdt å merke seg at mitt utvalg kun består av Oslo-ungdom, og det er nærliggende å tenke seg at Oslo som den eneste storbyen i Norge på noen områder kan skille seg ut fra resten av landet.

Datakvaliteten i undersøkelsen blir i all hovedsak ansett som god (Bakken, 2018). Det er en styrke ved undersøkelsen at det er høy svarprosent med svært mange respondenter fra nesten alle skolene i Oslo, i tillegg til at undersøkelsen dekker en rekke ulike temaer som kan gi et godt bilde av hvordan ungdom i Oslo har det. Den høye svarprosenten skyldes i stor grad at undersøkelsen er gitt til elever i skoletiden, hvor elevene alternativt kunne jobbe med skolearbeid dersom de ikke ønsket å delta i undersøkelsen (Elstad, 2010). Det er imidlertid noen trekk ved datamaterialet som bør tas i betraktning. Deltakelsen på videregående skole er noe lavere på Vg2 og Vg3, noe som kan skyldes at noen elever er lærlinger på yrkesfag, eller har sluttet i videregående opplæring. Det har allikevel ikke vært behov for vektning av data for å få riktig fordeling, da den manglende deltakelsen ikke har gitt stort nok utslag selv på de temaene med størst aldersvariasjoner (Bakken, 2018). Dette vil derfor være av mindre betydning i denne undersøkelsen, selv om utvalget mitt omfatter elever på videregående skole.

Ut fra spørsmålene i Ung i Oslo 2018 har jeg konstruert to ulike gjennomsnittsindeks. En svakhet ved analysene mine kan være denne operasjonaliseringen. Oppgavens avhengige variabel om vennerelasjoner er konstruert med utgangspunkt i samlemålet som er utviklet av Andersen & Dæhlen (2017) fra deres forskning på sosiale relasjoner i ungdomstiden. For å måle opplevd foreldrekontroll og overbeskyttelse har jeg laget et samlemål med utgangspunkt i seks variabler som er utformet etter The Parental Bonding Instrument (PBI). Disse variablene er ment å måle to dimensjoner av ungdommenes

foreldrerelasjoner: omsorg og overbeskyttelse (Tubman, 2011). Jeg har kun tatt utgangspunkt i de tre variablene som omhandler overbeskyttelse i gjennomsnittsindeksen. For å vurdere reliabiliteten til de to indeksene ble variablenes interne konsistens undersøkt ved hjelp av Cronbachs alfa (Thrane, 2018). Cronbachs alfa viste en intern konsistens på 0,61 på vennerelasjonsindeksen, og 0,65 på indeksen om foreldrekontroll og overbeskyttelse. Dette regnes til å være under grensen til et akseptabelt nivå som ofte blir satt til minst 0,7 (Andersen & Dæhlen, 2017). Det kan indikere at enkeltspørsmålene ikke burde slås sammen til et samlemål. Cronbachs alfa har derimot blitt kritisert for å være mindre egnet i de tilfeller hvor det er tydelig skjevhet i svarfordelingen, eller hvis enkeltspørsmål blir brukt på et målenivå som er under intervallnivå (Andersen & Dæhlen, 2017; Gadermann, Guhn & Zumbo, 2012). Spørsmålene som blir brukt i begge indeksene har et målenivå som er under intervallnivå (ordinalnivå), i tillegg til at de har en typisk skjev svarfordeling da det gjennomgående er flest ungdommer som har ordinære vennerelasjoner, og som opplever moderat foreldrekontroll og overbeskyttelse.

4.3 Forskningsetikk

Forskningsetikk handler om å avklare etiske dilemmaer og fremme god vitenskapelig praksis (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016). Mange forskningstemaer er verdiladede, og forskerens egen forforståelse kan ha betydning for forskningen. Det er derfor viktig å være bevisst over egne holdninger i forskningsarbeidet. Jeg har forsøkt å være objektiv og nøytral i forskningsprosessen, slik at jeg i så liten grad som mulig har påvirket analysen og resultatet. Rusmiddelbruk kan være et tabubelagt tema i religiøse miljøer, og min hensikt i denne studien har vært å undersøke hva slags konsekvenser dette kan ha for muslimske ungdommer, da jeg har en forforståelse om at det kan være utfordrende på grunn av deres religiøse tro og tilhørighet.

Et viktig forskningsetisk prinsipp handler om ansvaret for å informere om forskningens formål og ivareta informanters personvern. I Ung i Oslo 2018 fikk elevene en informasjonsvideo hvor det ble forklart hva som var undersøkelsens hensikt, at det var frivillig å delta og at det var mulig å hoppe over spørsmål de ikke ønsket å besvare. De elevene som ikke ønsket å delta ble tilbudt et alternativt pedagogisk opplegg fra skolen (Bakken, 2018). Elevenes foresatte ble informert om undersøkelsen i god tid før elevene fikk tilbud om å delta, og de hadde også mulighet til å få tilsendt spørreskjemaet i forkant av undersøkelsen. Det ble laget to ulike versjoner av spørreskjemaet Ung i Oslo 2018 der elever på ungdomstrinnet og videregående fikk noe ulike spørsmål. I spørreskjemaet som ble gitt til

de videregående skolene ble det samlet inn informasjon om foreldrenes yrke og fødeland, og hvilken skole eleven går på. Dette åpner for muligheten til å «bakveisidentifisere» enkelte respondenter gjennom å kombinere svar (Bakken, 2018, s. 10). Undersøkelsen ble derfor meldt til Norsk senter for forskningsdata (NSD) som vurderte undersøkelsen som konsesjonspliktig. NOVA fikk konsesjon til å gjennomføre undersøkelsen, med krav om sikker oppbevaring av datamaterialet (Bakken, 2018, s. 10).

4.4 Analysestrategi

I denne oppgaven bruker jeg en kvantitativ-deduktiv metode der problemstillingen testes ved bruk av hypoteser. Jeg har valgt ut ulike variabler som kan bidra til å undersøke problemstillingen min, og disse variablene inngår i krysstabeller og regresjonsanalyse. I de statistiske analysene har jeg benyttet IBM SPSS Statistics versjon 26. I artikkelen presenteres først en enkel deskriptiv oversikt over mitt analytiske utvalg ved hjelp av krysstabellanalyser. Videre presenteres bivariate og multivariate sammenhenger mellom variablene i analysen ved bruk av multippel lineær regresjon med samspillsledd.

Jeg har gjennomført signifikanstesting i mine analyser for å vurdere om mine funn er generaliserbare, og jeg har satt signifikansnivået (p-verdi) til $p < 0,05$. Dette betyr at den maksimale risikoen jeg er villig til å ta for å si at mine resultater ikke skyldes tilfeldige utvalgsfeil (Thrane, 2018). I artikkelen presenteres p-verdiene i de ulike tabellene på denne måten: * = $p < 0,05$, ** = $p < 0,01$, *** = $p < 0,001$, ns = ikke signifikant. I krysstabellanalysene har jeg benyttet kji-kvadrattest, og i regresjonen har jeg brukt t-test.

Videre har jeg gjennomført en multippel lineær regresjonsanalyse med en dikotom utfallsvariabel av vennerelasjoner. Det er imidlertid vanlig å bruke logistisk regresjon i slike tilfeller (Hellevik, 2003; Mood, 2010; Almquist, 2015). Det er derimot flere forskere som er kritiske til denne praksisen. Mood (2010) understreker kompleksiteten i bruk av logistisk regresjon, og hun mener at forskere ofte kan misforstå og mistolke effektestimater i logistisk regresjon (s. 79). I noen tilfeller kan dette føre til misvisende forskningsrapporter uten verdi (Hellevik, 2003). I lineær regresjon er det enklere å fortolke resultatene, da en proporsjon kan tolkes som et estimat for sannsynligheten for at enhetene skal ha den aktuelle verdien på en variabel (Hellevik, 2003, s. 57). På bakgrunn av dette har jeg gjennomført en lineær og logistisk regresjon for å undersøke om resultatene viser det samme i de ulike regresjonsmodellene (se vedlegg 2). Resultatene i de to regresjonsmodellene viste samme resultater med unntak av noen ubetydelige forskjeller, noe som styrker robustheten i analysene mine.

5. Funn

Den deskriptive statistikken i artikkelen viser hvordan utvalget fordeler seg etter religiøs tilhørighet i variablene. Krysstabellen viser at de fleste ungdommene opplever å ha gode vennerelasjoner, men det er en litt høyere andel av ungdommene med muslimsk tilhørighet som har svake vennerelasjoner. Videre er det store forskjeller i alkoholbruk blant ungdommene med og uten religiøs tilhørighet. Av ungdommene med muslimsk tilhørighet har kun 7 prosent oppgitt at de *ofte* drikker alkohol, sammenlignet med 51 prosent for de ikke-religiøse ungdommene og 46 prosent for de kristne ungdommene. Vi ser også at en større andel av de muslimske ungdommene mener at religionen er viktig i hverdagen deres.

Tabellen viser store ulikheter i ungdommenes sosioøkonomiske status. 74 prosent av ungdommene med muslimsk tilhørighet faller inn under gruppen med lav sosioøkonomisk status, sammenlignet med 22 prosent av de ikke-religiøse ungdommene og 24 prosent hos de kristne ungdommene. Forskjellene er litt mindre når det gjelder opplevd foreldrekontroll og overbeskyttelse. 51 prosent av ungdommene med muslimsk tilhørighet opplever mye foreldrekontroll og overbeskyttelse, sammenlignet med 29 og 37 prosent hos de ikke-religiøse eller kristne ungdommene.

Min første hypotese er at ungdom med religiøs tilhørighet i islam opplever svakere vennerelasjoner enn øvrig ungdom. Denne hypotesen bekreftes i mine analyser. Resultatene fra regresjonsanalysen viser at ungdom med muslimsk tilhørighet har større sannsynlighet for å ha svake vennerelasjoner. Videre viser analysen at sannsynligheten for å ha svake vennerelasjoner øker for muslimske gutter som går VG1 (16 år), opplever religion som viktig i hverdagslivet, har lav sosioøkonomisk status og opplever mye foreldrekontroll og overbeskyttelse.

Min andre hypotese går ut på at sammenhengen mellom religiøs tilhørighet i islam og svake vennerelasjoner er sterkere for ungdom som ikke drikker alkohol. Denne hypotesen bekreftes ikke i analysene. Analysene viser først og fremst at ungdom som ikke drikker alkohol har større sannsynlighet for å ha svake vennerelasjoner. Dette gjelder imidlertid kun for de ungdommene som ikke er religiøse. Da samspillsleddet ble lagt til i regresjonsanalysen ble det tydelig at tilhørighet i islam først har betydning for svake vennerelasjoner i kombinasjon med alkoholbruk. Analysene viser dermed at alkoholavhold har større betydning for vennerelasjonene til ungdommene uten religiøs tilhørighet.

6. Diskusjon og oppsummering

Formålet med denne studien har vært å belyse hva slags betydning den norske alkoholkulturen kan ha for ungdom med religiøs tilhørighet og deres vennerelasjoner. Mine analyser viser at alkohol har betydning for ungdommenes vennerelasjoner, hvor ungdommene som ikke drikker alkohol har større sannsynlighet for å ha svake vennerelasjoner. Ungdommene med muslimsk tilhørighet har større sannsynlighet for å ha svake vennerelasjoner, men dette skyldes ikke alkoholavholdet deres. Analysene mine viste derimot at sannsynligheten for svake vennerelasjoner er større for de muslimske ungdommene som drikker alkohol. Det kan tyde på at alkoholens sentrale rolle i ungdomstiden ikke har like stor betydning for de muslimske ungdommenes vennerelasjoner som først antatt.

Vi kan spørre oss om hvorfor det har mindre betydning for de muslimske ungdommene. Som muslimsk ungdom tilhører man flere sosiale kategorier på samme tid: de er muslimer, norske ungdommer, gutter, jenter og så videre. I disse kategoriene kan de møte på ulike forventninger, som også kan være motstridende. Det er derfor nærliggende å tenke seg at dette kan skape problemer for ungdommene i det norske samfunnet hvor alkoholkulturen står sterkt, og ofte blir en selvfølgelig del av det sosiale i ungdomstiden og utover i voksenlivet. Vi vet at sosial kapital spiller en viktig rolle for egen helse og velvære, og nære og trygge relasjoner kan utgjøre en viktig ressurs for å håndtere og bearbeide motgang (Rønning & Starrin, 2009, s. 36). Nettopp relasjonen til jevnaldrende er spesielt viktig i ungdomstiden, hvor ungdommene kan støtte hverandre i ulike situasjoner, og påvirke hverandres holdninger og verdier (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016). Vennenettverket tilbyr fellesskap, identitet og tilhørighet (Øia & Strandbu, 2010, s. 103).

Samtidig viser tidligere forskning på muslimsk ungdom i Norge at flere trekker mot sin egne etniske gruppe når de bli eldre, blant annet på grunn av majoritetens økende interesse for alkohol og festing. Muslimsk ungdom kan ha høy sosial kapital innad i sin etniske gruppe, og dette kalles for bonding: sosial kapital vi utvikler med de som er like oss selv (Rønning & Starrin, 2009, s. 28). Slike nettverk er viktige – det er her vi får vår viktigste sosiale støtte. Dette kan bidra til å forklare hvorfor den norske alkoholkulturen ikke har lik betydning for muslimske ungdommers vennerelasjoner, da disse ungdommene kan trekke mot sin egne etniske gruppe hvor de blir møtt med felles interesser og tilhørighet (Østberg, 2003). Bonding kan allikevel være negativt, nettopp fordi det forsterker tette og lukkede nettverk (Rønning & Starrin, 2009, s. 28). Det motsatte av bonding er bridging, som handler om å lage nettverk med folk som er ulike oss selv. Bonding og bridging har ulike fordelaktige sider som gjør at begge er viktige i nettverksbyggingen. Bridging kan bidra til å skape gjensidig forståelse og

unngå å gi grobunn for konflikter (Rønning & Starrin, 2009, s. 28). Det er verdt å merke seg hvordan venne nettverket til muslimske ungdommer kan endre seg i takt med alderen, og at dette for noen skyldes at alkoholen får en sentral rolle i ungdomstiden.

Det er vanskelig å si at den norske alkoholkulturen kan forklare hvorfor flere av ungdommene med muslimsk tilhørighet velger venner med samme etnisitet. Vi mennesker foretrekker å være med de som er like oss selv, da dette gir oss både trygghet og tilhørighet. Samtidig kan alkoholkulturen vi har i Norge være en av flere faktorer som har konsekvenser for den sosiale inkluderingen og integreringen. En integrering av alle vil bety en integrering på noens premisser. Majoritetens standarder vil derfor være en målestokk for hvordan ulike grupper minoriteter tilpasser seg disse (Westrheim & Tolo, 2014, sitert i Larsen, 2016). Det kan derfor være viktig at vi får en bevissthet rundt alkoholkulturen som har blitt en selvfølgelighet for mange i det norske samfunnet. Analysene mine viser at unge muslimers avholdenhet fra alkohol ikke påvirker vennerelasjonene deres negativt, men at dette har større betydning for ikke-religiøs ungdom. Det å vokse opp i norsk kultur, være ung muslim og avstå fra alkohol trenger ikke å være så problematisk for ungdommene som først antatt. Samtidig må det problematiseres at muslimer opplever å få færre norske venner i ungdomstiden hvor alkohol og festing blir en selvfølgelighet, og hvordan dette kan ha betydning for flerkulturell inkludering. Analysene mine viser at de muslimske guttene som drikker alkohol er de som har større sannsynlighet for å ha svake vennerelasjoner. Til videre forskning kunne det derfor vært interessant å se hva slags forskjeller som finnes mellom kjønnene, da muslimske jenter ofte kan være ilagt strengere regler enn guttene.

Litteratur

Alkoholoven. (1990). *Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. (alkoholoven)*.

Hentet 5. februar 2020 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1989-06-02-27>

Almquist, Y., Ashir, S. & Brännström, L. (2015). *A guide to quantitative methods*.

Stockholm: Chess.

Amundsen, E. J. (2005). *Alkohol- og tobakksbruk blant ungdom: hva betyr innvandrerbakgrunn?: resultater fra en helseundersøkelse blant 10. klassinger i Oslo 2000/2001*. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.

Andersen, P. L. & Dæhlen, M. (2017). *Sosiale relasjoner i ungdomstida: identifisering og beskrivelse av ungdom med svake relasjoner til foreldre, skole og venner (NOVA Rapport 8/2017)*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Bakken, A. (2018). *Ung i Oslo 2018 (6/18)*. Oslo: NOVA Rapport.

Bakken, A., Frøyland, L. R. & Sletten, M. A. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv: hva sier Ungdata-undersøkelsene? Anders Bakken, Lars Roar Frøyland, Mira Aaboen Sletten (bd. 3/2016)*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Berg, A-J., Flemmen, A. B. & Gullikstad, B. (2010). *Likestilte norskheter: om kjønn og etnisitet*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.

Bergengen, B. & Larsen, Y. (2008). *Innvandrerungdoms bruk av rusmidler: en kunnskapsoversikt*. Oslo: Rusmiddeletaten, kompetansesenteret.

Bolstad, A. (2012). Foreldres innvirkning på tenårings alkoholbruk. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 49(10), 947-949. Hentet 2. mars 2020 fra <https://psykologtidsskriftet.no/fagbulletin/2012/10/foreldres-innvirkning-pa-tenaringers-alkoholbruk>

Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241-1299. <https://doi.org/10.2307/1229039>

De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Hentet 10. februar 2020 fra <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>

- Elstad, J. I. (2010). Spørreskjemaundersøkelsenes fallgruber. I K. Widerberg, M. N. Hansen & D. Album (red.), *Metodene våre: eksempler fra samfunnsvitenskapelig forskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fekjær, H. O. (2016). *Rus: bruk, motiver, skader, behandling, forebygging, historie* (4 utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Folkehelseinstituttet. (2016). Rusmidler i Norge 2016. Hentet 17. februar 2020 fra https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2016/rusmidler_i_norge_2016.pdf
- Gadermann, A. M., Guhn, M. & Zumbo, B. D. (2012). Estimating ordinal reliability for Likert-type and ordinal item response data: A conceptual, empirical and practical guide. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 17(3), 1-13.
- Hansen, N-H., M. (2004). *Hvad har de gang i? En profilanalyse af Gentoftes unge 2004*. København: Center for ungdomsforskning.
- Hansen, T. (2019). Sosial kapital. Hentet 28. januar 2020 fra https://snl.no/sosial_kapital
- Hellevik, O. (2003). Kvantitativ analyse: Statistisk raffinement versus mening. *Sosiologisk tidsskrift*, (01), 54-74.
- Henriksen, Ø. & Sande, A. (1995). *Rus: fellesskap og regulering*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Hoëm, A. (2010). *Sosialisering – Kunnskap – Identitet*. Vallset: Oplandske Bokforlag.
- Hoffman, T. (2010). Fester uten alkohol. Hentet 22. januar 2020 fra <https://forskning.no/alkohol-og-narkotika/fester-uten-alkohol/811418>
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2019). Innvandrerbefolkningen i Norge. Hentet 4. mai 2020 fra <https://www.imdi.no/om-integrering-i-norge/innvandrere-og-integrering/innvandrerbefolkningen-i-norge/>
- Jacobsen, C. M. (2002). *Tilhørighetens mange former: unge muslimer i Norge*. Oslo: Unipax.
- Larsen, Y. (2016). *Et inkluderende fellesskap? – En kvantitativ studie av minoritetsjenter i videregående opplæring i Oslo og deltakelse i idrett*. Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Mir, S. (2014). *Muslim American women on campus: undergraduate social life and identity*. Chapel Hill, North Carolina: The University of North Carolina Press.
- Mood, C. (2010). Logistic Regression: Why We Cannot Do What We Think We Can Do, and What We Can Do About It. *European Sociological Review*, 26(1), 67-82. <https://doi.org/10.1093/esr/jcp006>

- Norvoll, R. (2013). *Samfunn og psykisk helse. Samfunnsvitenskapelige perspektiver*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Olesen, E. (2019). *Nabo – Unges opplevelse av sosial inkludering i Norge*. København: Nordisk Ministerråd.
- Pedersen, W. (2015). *Bittersøtt: nye perspektiver på rus og rusmidler* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Rugkåsa, M., Ylvisaker, S. & Eide, K. (2017). *Barnevern i et minoritetsperspektiv. Sosialt arbeid med barn og familier*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Rønning, R. & Starrin, B. (2009). *Sosial kapital i et velferdsperspektiv. Om å forstå og styrke utsatte gruppers sosiale forankring*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Schultz, J-H. (2007). *Ungdom og rus: innvandrerungdom møter norske rusvaner*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skrowny, M. (2005). Alkohol, identitet og fællesskaber: i et integrationsperspektiv. *Ungdomsforskning*, 4(3), 8-59. Hentet 12. februar 2020 fra http://www.cefu.dk/media/32707/ungdomsforskning03_05.pdf
- Statistisk sentralbyrå. (2019). Religion. Hentet 20. januar 2020 fra <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/faktaside/religion>
- Thrane, C. (2018). *Kvantitativ metode: en praktisk tilnærming*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Tubman, D. (2011). Evaluating the psychometric properties of an emerging adult version of the Parental Bonding Instrument (PBI). I H. M. DeVries, R. Gregory & B. Pyykkonen (red.): ProQuest Dissertations Publishing.
- Ødegård, G., Loga, J., Steen-Johnsen, K. & Ravneberg, B. (2014). *Felleskap og forskjellighet. Integrasjon og nettverksbygging i flerkulturelle lokalsamfunn*. Oslo: Abstrakt Forlag AS.
- Øia, T. (2013). *Ungdom, rus og marginalisering*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Øia, T. & Strandbu, Å. (2010). *15-åringer – hvem drikker?: en undersøkelse av tiendeklassinger i Oslo 2009*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Østberg, S. (2003). *Muslim i Norge: religion og hverdagsliv blant unge norsk-pakistanere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aakvaag, G. C. (2012). *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forlag.

Alkohol – veien til sosial inkludering?

En kvantitativ studie av sammenhengen mellom alkoholbruk, vennerelasjoner og religiøs tilhørighet blant unge i Oslo

Antall tegn med mellomrom: 45 625

Alkohol er en sentral del av den norske ungdomskulturen, da det for mange ungdommer er vanlig å utforske rusmiddelet på veien mot voksenlivet. Vi drikker ofte alkohol i sosiale sammenheng, og alkohol assosieres gjerne med vennskap og et aktivt sosialt liv. Det er imidlertid store forskjeller på alkoholbruk blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Ungdom med muslimsk tilhørighet kan ha en litt annerledes holdning til den norske alkoholkulturen, da alkoholbruk er forbudt i islam. Studiens formål er å undersøke om den norske alkoholkulturen kan virke ekskluderende for muslimske ungdommer som lever under et religiøst forbud mot å konsumere alkohol. Utvalget består av 9098 Oslo-ungdommer i alderen 16-18 år som har deltatt i Ungdatas tverrsnittsundersøkelse Ung i Oslo 2018. Studiens hypoteser blir testet gjennom en kvantitativ-deduktiv metode, og resultatene viser at 1) ungdom med tilhørighet i islam opplever svakere vennerelasjoner, og 2) ungdom med tilhørighet i islam har større sannsynlighet for å ha svake vennerelasjoner dersom de drikker alkohol. Når det gjelder alkoholavhold er det ungdom uten religiøs tilhørighet som har større sannsynlighet for å ha svake vennerelasjoner. Studiens funn synliggjør at alkoholavhold har mindre betydning for ungdom med religiøs tilhørighet i islam enn for ungdom uten religiøs tilhørighet.

Nøkkelord: Ungdom, alkohol, religion, sosial kapital, interseksjonalitet

Alcohol – drinking for social inclusion?

A quantitative study of the relationship between alcohol use, friendships and religious belonging among youth in Oslo

Abstract

Drinking alcohol is a meaningful part among the Norwegian youth, as it is common for many young people to explore the drug as they grow up to be adults. Drinking alcohol often becomes an important part of socializing and can be associated with friendship and social life. However, there are big differences in alcohol use among adolescents with or without immigrant backgrounds. Youth with Muslim affiliation may experience a slightly different attitude to the Norwegian alcohol culture, because of their religious belonging and prohibition against drinking alcohol. The purpose of this study is to investigate whether the Norwegian alcohol culture may be exclusionary to Muslim youth living with a religious stance towards drinking alcohol. The sample in this study consists of 9098 of youth in Oslo, aged 16-18 who participated in Ungdatas cross-sectional study “Ung I Oslo 2018”. The study’s hypotheses are tested through a quantitative (deductive) method, where the results show that 1) youth with Muslim affiliation experience poor friendships, and 2) youth with Muslim affiliation are more likely to have poor friendships if they drink alcohol. Young people without religious affiliation are more likely to have poor friendships if they don’t drink alcohol. The study’s findings show that non-drinking has less significance for youth with religious affiliation in Islam than for youth with no religious affiliation.

Key words: Youth, alcohol, religion, social capital, intersectionality

Innledning

Innvandrerungdom med muslimsk tilhørighet kan bli godt integrert i løpet av barneskolen, men møte på nye utfordringer mot slutten av ungdomsskolen hvor etnisk norsk ungdom eksperimenterer med alkohol, kjæresten og sex (Schultz, 2007). Utfordringene kan bli enda større på videregående skole, hvor både fest og alkohol nærmest innlemmes som en del av den norske ungdomsrollen. Ungdomstiden kan betraktes som en brytningstid som ofte innebærer en løsrivelse fra foreldrene. I overgangen til voksenlivet kan ungdommers holdninger og livsstil endre seg, og en stor del av veien mot voksenlivet består av eksperimentering av lovlige og ulovlige aktiviteter. Mange ungdommer er nysgjerrige på alkohol og ser på det å drikke som en naturlig del av å bli voksen (Av-og-til, 2019).

I Norge har vi et aksepterende og liberalt forhold til bruk av alkohol, og det er vårt mest utbredte rusmiddel (Øia, 2013). Norsk drikkekultur er på mange måter annerledes enn ellers i Europa. Sammenlignet med de europeiske landene, drikker nordmenn faktisk minst – men på en annen måte (Schultz, 2007). Nordmenn drikker sjeldent mye midt i uken, men er ofte beruset når helgen kommer. Til tross for nordmenns liberale holdning til alkohol, er det ikke akseptabelt at ungdommer drikker for mye eller oppfører seg utagerende i beruset tilstand (Øia, 2013). Forskning viser at tidlig debutalder øker sannsynligheten for at unge utvikler et problematisk forhold til alkohol i voksen alder (Lorvik, 2019). Det er likevel vanlig at de aller fleste elever på videregående skole har vært beruset, da bruken av rusmidler øker markant gjennom tenårene. Alkohol kan sies å være en integrert del av norsk kultur og væremåte, og drikking blant unge betraktes som en del av en normal utvikling i veien mot voksenlivet (Øia, 2013). For ungdom med muslimsk tilhørighet kan situasjonen være en litt annen, da de kan møte på forventninger og press fra familie om å holde seg unna skolefester, hjemmefester og andre sosiale sammenkomster som kan innebære alkohol eller andre rusmidler.

Jeg har en hypotese om at ungdom med religiøs tilhørighet i islam kan stå i en spesiell situasjon i ungdomstiden, hvor forventninger fra familien kan stride imot forventninger fra venner. Dette kan gi grunnlag for dilemmaer som etnisk norsk ungdom ikke trenger å ta stilling til på samme måte – som rusdebut, det å få seg kjæreste eller å bli «for norsk». Det er på mange måter en del av ungdomstiden som kan være vanskelig å ta del i for alle. Det er av min interesse å undersøke om nettopp rusbruk og rusvaner er et område som kan skape særegne utfordringer i løpet av ungdomstiden. Formålet med masteroppgaven er å undersøke om religiøs tilhørighet kan ha betydning for ungdommers vennerelasjoner, og hvorvidt

alkoholbruk kan påvirke dette. Kan den norske alkoholkulturen stå i veien for sosial inkludering, eller er det andre årsaker som kan påvirke ungdommenes vennerelasjoner?

Faktorer som sosioøkonomisk status, foreldrekontroll og overbeskyttelse, kjønn, klasstrinn og religionens betydning i hverdagen kan bidra til å forklare variasjoner i ungdommenes vennerelasjoner, og vil derfor inkluderes i analysen. Jeg har formulert følgende problemstilling til oppgaven; *Har alkoholbruk større betydning for vennerelasjonene blant muslimske ungdommer enn øvrige ungdommer i Oslo?*

Basert på forskningsspørsmålet mitt har jeg formulert følgende hypoteser:

H1: Ungdom med tilhørighet i islam opplever svakere vennerelasjoner.

H2: Denne sammenhengen er sterkere for ungdom som ikke drikker alkohol.

Utvalg

For å besvare forskningsspørsmålet har jeg gjort et strategisk utvalg av Ung i Oslo 2018. Det opprinnelige utvalget i datamaterialet var på 11.225 ungdommer i alderen 16-18 år. Jeg har konstruert et analytisk utvalg slik at kun de som har svart på alle spørsmålene jeg ønsker å undersøke blir inkludert i analysene. Utvalget består derfor av ungdommer på videregående skole som har oppgitt en religiøs tilhørighet til kristendommen, islam, eller ingen religion eller trosretning. Det er 46,3 prosent gutter og 53,7 jenter i datamaterialet. Dette utgjør et analytisk utvalg på $n = 9098$.

Bakgrunn

Alkoholbruk har blitt en del av sosialiseringprosessen i det etnisk norske samfunnet (Øia, 2005; Øia, 2013), og det å drikke alkohol kan føre til aksept og en inkludering i et større fellesskap (Av-og-til, 2019). Tenåringene og ungdommer kan kjenne på et press om å drikke fordi det er noe «alle» gjør. Vi drikker ofte alkohol sammen med andre, og det kollektive aspektet er viktig for å forstå alkoholens betydning i det norske samfunnet (Øia & Strandbu, 2010). Både ungdom og voksne opplever at alkohol får samvær til å bli bedre og at sosialiseringprosessen blir enklere. For ungdom spiller alkohol en viktig rolle i utviklingen av sin sosiale identitet, og de ungdommene som drikker alkohol har ofte et aktivt sosialt liv med mange venner. Motsatt ser vi at et avhold fra alkohol ofte blir forbundet med svake nettverk og ensomhet (Øia, 2013; Pedersen, 2015). Å avstå fra alkohol kan i en viss forstand

forstås som et avvik i det norske samfunnet, og mange opplever å møte mindre aksept fra andre når de ikke drikker alkohol.

Det er tydelige forskjeller på rusmiddelbruk blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn i Oslo, og den største forskjellen vises i alkoholbruk (Bakken, 2018). Det finnes flere grunner til at ungdom ikke drikker, men religion og landbakgrunn går ofte igjen som en av de selvfølgelige faktorene som påvirker og bidrar til å forklare det lave rusmiddelbruket hos unge innvandrere (Bergengen & Larsen, 2008). En stor del av innvandrere i Norge kommer fra muslimske land, og dermed fra en ulike avholdskulturer der særlig alkohol er forbudt (Bergengen & Larsen, 2008). Den store andelen av muslimske innvandrere kan derfor bidra til å skape bildet av den avholdende innvandrerungdommen. Ser vi bort fra religionens betydning for alkoholbruk, har foreldre og venners holdninger til alkohol stor innvirkning på ungdommenes alkoholforbruk. Dersom foreldrene har en liberal og aksepterende holdning til alkohol er det større sannsynlighet for at ungdommene får et høyt alkoholforbruk, og motsatt vil foreldrenes ikke-aksept og tydelige regler rundt avhold forebygge ungdommers alkoholbruk (Bolstad, 2012).

Enkelte innvandrerungdommer forteller at risikoen som er knyttet til å bruke rusmidler kan være dramatisk dersom rusbruket oppdages av familien. Samtidig finnes det en risiko som kan være like dramatisk ved ikke å bruke rusmidler, hvor konsekvensen kan være at ungdommene ikke blir inkludert i det norske ungdomsmiljøet (Schultz, 2007). Enkelte ungdommer driver en kompleks balansegang, hvor de drikker akkurat nok til å bli inkludert i den norske ungdomskulturen, og samtidig så lite at de med god samvittighet kan delta på fredagsbønnen i moskeen (Schultz, 2007). Ungdommene må på den ene siden drikke alkohol for å opprettholde kontakten med de norske vennene sine, samtidig som de da kan risikere relasjonen de har til familien sin. Schultz (2007) forteller at ungdommene som mestrer denne balansekunsten har tilegnet seg et drikkemønster basert på godt utviklet kulturkompetanse og tilpasningsdyktighet, hvor de benytter hensiktsmessige mestringsstrategier. Det er imidlertid to hovedgrupper av muslimsk ungdom som ikke mestrer denne balansegangen. Den ene gruppen er de som ikke deltar. Disse ungdommene drikker ikke alkohol, de deltar ikke på fester, og har dermed en ungdomstid som i liten grad tilbringes med norsk ungdom. Dette er ungdommer som ser ut til å være lite integrert i samfunnet (Schultz, 2007). Den andre gruppen er de ungdommene som utvikler et rusmiddelbruk av illegale stoffer. Balansegangen

mellom to motstridende kulturer kan være kompleks, og for noen kan livssituasjonen bli for komplisert av de kulturelle motsetningene som kan oppstå i ungdomstiden (Schultz, 2007).

Det er flere forskere som har forsket på dette temaet i både norsk og internasjonal kontekst. I norsk kontekst har Østberg (2003) forsket på muslimske ungdommer, og hva slags betydning religionen har i deres hverdagsliv. Hun fant i sitt forskningsarbeid at flere muslimske ungdommer opplevde at valg av venner forandret seg tydelig i overgangen fra barndomstid til ungdomstid. Jo eldre ungdommene ble, desto færre norske venner hadde de i sin nærmeste omgangskrets. Dette ble begrunnet med at norsk majoritetsungdom ofte fikk en økende interesse for det annet kjønn, alkohol og festing, noe som står i motsetning til de muslimske ungdommenes religion, tradisjon og verdier. Til tross for dette, fant Schultz (2007) i sin forskning at ungdom med muslimsk tilhørighet eksperimenterer med alkohol på lik linje med norske ungdommer, men de fleste foretrekker å smake fremfor å drikke. De fleste ungdommene mente det beste var å drikke lite alkohol, eller ingen alkohol (s. 37). For disse ungdommene handler det om å finne ut hvilke venner de vil ha, hvilke venner de kan få, og hvor norsk de ønsker å bli. I prosessen står alkohol sentralt som en viktig og synlig markør på hvor langt ungdommene ønsker å gå i en «fornorskingsprosess» (Schultz, 2007).

I Danmark har flere forskere sett på nettopp hvordan alkoholkulturen i ungdomstiden kan virke sosialt inkluderende og ekskluderende for ulike grupper i samfunnet. Dansk alkoholkultur kan på mange måter ligne vår egen – de har en liberal og aksepterende holdning til alkohol som rusmiddel, slik som vi har i Norge. Skrowny (2005) fant i sin forskning at muslimske ungdommer opplever at de dras mellom flere kulturelle spenningsfelt mellom familiens kultur og den danske majoritetskulturen. Hun understreker at alkoholen i seg selv ikke vil skape en følelse av eksklusjon, men at de allerede marginaliserte ungdommene kan oppleve alkoholen som en barriere for å komme inn i et fellesskap. Alkoholens viktige rolle i sosiale sammenkomster kan dermed forsterke en eksklusjon og marginalisering av muslimsk ungdom (Skrowny, 2005). Hoffman (2010) argumenterer for at det kan virke overfladisk å snakke om øl og vin i samme setning som vennskap, men understreker hvordan dette påvirker hvor mye ungdom har å gjøre med hverandre i hverdagen. Det skapes et sosialt skille mellom ungdom som drikker og ikke drikker. Alkohol kan derfor virke sosialt integrerende blant dansk ungdom, men sjeldent for de muslimske ungdommene (Hoffman, 2010). Dette har også blitt forsket på i Amerika. Mir (2014) har studert muslimske kvinner på college i Washington, og hvordan de forsøker å bygge sosiale nettverk og tilpasse seg skolehverdagen i et

amerikansk skolemiljø. Mir (2014) fant ut at det å drikke alkohol sammen med en gjeng er en verdsatt form for sosial kapital, som er viktig for den sosiale suksessen på campus. Den kollektive drikkekulturen var en sentral del av studenttilværelsen på college, noe som førte til at de muslimske kvinnene ikke fikk ta del i de sosiale sammenkomstene på samme måte. De følte i tillegg at deres religiøse identitet ble tydelig fremtredende som en konsekvens av alkoholens sentrale rolle i studenttilværelsen (Mir, 2014).

Amundsen (2005) har forsket på hva slags betydning innvandrerbakgrunn har for alkohol- og tobakksbruk hos ungdom i Oslo. Hennes forskning ble gjennomført blant 10. klassinger, med et generelt fokus på ungdom med ulike innvandrerbakgrunn. I denne studien har jeg imidlertid et spesielt fokus på ungdom med muslimsk tilhørighet, og hvordan nettopp denne tilhørigheten kan åpne for særegne dilemmaer i løpet av ungdomstiden i det norske samfunnet. Et interseksjonelt perspektiv kan være nyttig for å forstå konsekvensen av at muslimske ungdommer kan stå med en fot i to ulike kulturer. Crenshaw (1989) introduserte begrepet, som handler om hvordan ulike sosiale kategorier som kjønn, klasse, etnisitet og religion veves sammen og påvirker hverandre (Mattsson, 2015, s.22). Vi kan tilhøre flere sosiale kategorier på samme tid, og møte på ulike forventninger som ofte kan være motstridende i de ulike kategoriene. De muslimske ungdommene møter blant annet på forventninger til kategorien «muslim», som på flere måter står i motsetning til de forventningene de møter på i kategorien som «norsk» og «ungdom».

Videre kan teorien om sosial kapital være nyttig i analysen av ungdommenes sosiale relasjoner. I samfunnsforskningen knyttes ofte beskrivelser av sosial inkludering og sosiale relasjoner til sosial kapital. Sosial kapital kan både være sammenbindende mellom grupper som er like en selv, eller brobyggende mellom individer fra ulike sosiale og kulturelle miljøer (Hansen, 2019; Ødegård, Loga, Steen-Johnsen & Ravneberg, 2014). Det er imidlertid slik at det kan være ulikt hvordan en gruppe opplever at deres sosiale kapital anerkjennes, og minoritetsgrupper kommer ofte dårligst ut av dette da majoritetsbefolkningen setter premissene for samhandling (Hoëm, 2010). Vi vet allerede at alkohol er en sentral del av sosialiseringen i det norske samfunnet, og ikke minst en viktig del av overgangen fra barndomstid til ungdomstid. Det er derfor nærliggende å tenke at unge muslimer kan møte på nye utfordringer når alkohol får større betydning i ungdomshverdagen.

Sosial inklusjon er ikke statisk, men kontekstavhengig. Vi beveger oss mellom å være mer eller mindre inkludert på ulike arenaer i samfunnet (Olesen, 2019). Opplevelsen av tilhørighet, sosial og materiell støtte fra familie og sosiale nettverk er en betydningsfull ressurs når det gjelder unges opplevelse av sosial inkludering. Menneskene rundt de unge er med på å sosialisere dem og påvirke livssjansene deres (Bourdieu, Østberg, Prieur og Barth, 1995, sitert i Olesen, 2019). Det likevel slik at nettopp relasjonen til jevnaldrende er spesielt viktig i ungdomstiden, og det «intense livet» i vennegjengen kan tolkes som en nødvendig stasjon på veien mot løsrivelse fra familien (Øia, 2013, s. 109).

Å ha relasjoner til jevnaldrende har betydning på en rekke områder (Sletten, 2011). I slike relasjoner kan ungdommene påvirke hverandres holdninger og verdier, være tilstede som en emosjonell støtte og trygghet, og styrke ungdommenes selvfølelse (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016). Det å ha venner signaliserer at man er godtatt og akseptert av andre jevnaldrende. Det er samtidig viktig å understreke at betydningen av vennskap til jevnaldrende i hver enkelt ungdoms liv vil variere (Bakken et al., 2016). For noen ungdommer kan det være like verdifullt å ha én eller to nære og fortrolige venner, mens det for andre kan være mer verdifullt å ha en stor vennegjeng. Det er likevel grunn til å tro at ungdom som har faste bånd til jevnaldrende generelt har flere ressurser å spille på sammenlignet med de ungdommene som står mer alene (Bakken et al., 2016).

Data og metode

Analysene i denne artikkelen er basert på data fra ungdataundersøkelsen Ung i Oslo 2018. Formålet med Ung i Oslo er å kartlegge og gi et bilde av hvordan ungdom i Oslo har det (Bakken, 2018, s. 8). Totalt har 25 287 ungdommer deltatt i spørreundersøkelsen fordelt på ungdomsskolen og videregående skole. På ungdomstrinnet har i overkant av 80 prosent deltatt, og 55 prosent på videregående. Undersøkelsen er gjennomført av velferdsforskningsinstituttet NOVA, og Ungdata anses i dag til å være den mest omfattende kilden til informasjon om ungdommers helse og trivsel på kommunalt- og nasjonalt nivå (Abebe, Frøyland, Bakken & Von Soest, 2016).

Variabler i analysen

Avhengig variabel - vennerelasjoner

I Ung i Oslo 2018 ble ungdommene stilt spørsmål som tok sikte på å kartlegge vennerelasjonene deres. Andersen & Dæhlen (2017) forsket på sosiale relasjoner i

ungdomstiden gjennom datasett fra Ungdata, hvor de konstruerte et samlemål på svake vennerelasjoner ut fra fire variabler om vennskap. Dette samlemålet har vært utgangspunktet for den avhengige variabelen i denne oppgaven. Disse spørsmålene belyser ulike sider ved ungdommenes vennerelasjoner, og har blitt tilpasset hver for seg før de ble samlet til en gjennomsnittsindeks.

Det første spørsmålet handler om generell fornøydhet med vennene, hvor ungdommen ble stilt spørsmålet: «Hvor fornøyd eller misfornøyd er du med ulike sider av livet ditt – vennene dine», med svaralternativer på en skala fra 1 – «svært misfornøyd» til 5 – «svært fornøyd». Det neste spørsmålet handler om tillit til én eller flere venner, og ungdommene ble stilt spørsmålet: «Har du minst én venn som du kan stole fullstendig på og betro deg til om alt mulig?», med svaralternativer fra 1 – «ja, helt sikkert», til 4 – «jeg har ingen jeg vil kalle venner, nå for tida». For å undersøke ungdommenes nettverk og vennemiljø ble de stilt spørsmålet: «Når du er sammen med venner/kamerater, er du da som oftest sammen med..?» med svaralternativene «1 – én eller to faste venner», «2 – én eller to faste venner som ofte er med i en gruppe andre ungdommer», «3 – en vennegjeng som holder sammen», «4 – nokså tilfeldig hvem jeg er sammen med», «5 – er ikke så ofte sammen med jevnaldrende». Det siste spørsmålet som inngår i indeksen handler om sosial støtte i vennemiljøet: «Tenk deg at du har et personlig problem. Du føler deg utafør og trist og trenger noen å snakke med. Hvem ville du ha snakket med eller søkt hjelp hos? - Venner», med svaralternativene «1 – helt sikkert», «2 – kanskje», «3 – nei».

Ved en frekvensanalyse på gjennomsnittsindeksen ble det tydelig at færre skårer lavt på denne indikatoren. Jeg satte derfor terskelverdien til 1,75 i gjennomsnittskår for å komme i gruppen som har dårlig relasjon til vennene sine, det vil si de ungdommene som skårer lavere enn 2 i gjennomsnitt. Andelen av ungdommer som skårer lavere enn dette ligger på 520.

Gjennomsnittsindeksen har jeg gjort til en dikotom avhengig variabel slik at ungdommene enten faller inn under gruppene med ordinære eller svake vennerelasjoner (Andersen & Dæhlen, 2017).

Uavhengige variabler

De viktigste forklaringsvariablene i undersøkelsen er religiøs tilhørighet og alkoholbruk. Videre har jeg inkludert kjønn, klassetrinn som en indikator på alder fra VG1 (16 år) til VG3 (18 år), religions betydning i hverdagslivet, sosioøkonomisk status og opplevd

foreldrekontroll og overbeskyttelse for å bidra til å forklare variasjon i ungdommenes vennerelasjoner.

Religiøs tilhørighet

Ungdommene ble spurt om deres religiøse tilhørighet, hvor de kunne velge mellom svaralternativene; «ingen religion eller trosretning», «kristendommen», «islam», «hinduismen», «buddhismen» eller «annet». Variabelen om religiøs tilhørighet har blitt omkodet slik at de ungdommene som har tilhørighet i hinduismen, buddhismen og annet blir filtrert ut i analyser. Dette har jeg valgt fordi hovedfokuset i undersøkelsen er ungdom med muslimsk tilhørighet. Det vil også være hensiktsmessig å sammenligne analysene opp mot ungdom som ikke er religiøse eller som er kristne, da dette er de største gruppene i datamaterialet.

Alkoholbruk

Videre ble ungdommene stilt spørsmål om deres alkoholkonsum: «hender det at du drikker noen form for alkohol?». Svaralternativene var opprinnelig på en skala fra 1-5 hvor «1 – aldri», «2 – har bare smakt noen få ganger», «3 – av og til, men ikke så ofte som månedlig», «4 – nokså jevnt, 1-3 ganger i måneden» og «5 – hver uke». Verdiene på disse variablene delte jeg inn i tre grupper der «1 = aldri drukket», 2 og 3 gis verdien «2 = drikker lite», 4 og 5 gis verdien «3 = drikker ofte». På denne måten kan jeg skille mellom de som aldri har drukket, de som smaker og utforsker alkohol, og de ungdommene som drikker oftere.

Sosioøkonomisk status

Variabelen om sosioøkonomisk status er et samlemål som er ment å reflektere hvor stor tilgang den enkelte har på økonomiske, kulturelle og sosiale ressurser (Bakken et al., 2016, s. 21). Sosioøkonomisk status kan ha betydning for vennerelasjoner, da ungdom fra lavere sosiale lag mangler fortrolige venner i større grad enn andre (Bakken et al., 2016, s. 8). Variabelen har derfor blitt inkludert for å utelukke en spuriøs sammenheng mellom religiøs tilhørighet og vennerelasjoner. Samlemålet tar sikte på å måle ulike dimensjoner ved familiens sosioøkonomiske status: foreldrenes utdanningsnivå, antall bøker i hjemmet og familiens velstandsnivå. Ungdommene blir stilt ulike spørsmål for å måle dette: «har familien din bil?», «har du eget soverom?», «hvor mange ganger har du reist et sted på ferie med familien din i løpet av det siste året?» og «hvor mange datamaskiner/nettbrett har familien din?». Ved å samle disse spørsmålene til en gjennomsnittindeks, kan vi få et mer validt mål

som er ment å reflektere hvor stor tilgang den enkelte har på økonomiske, kulturelle og sosiale ressurser (Bakken et al., 2016, s. 28). Spørsmålet har tidligere blitt brukt i Ungdatas rapporter, og er opprinnelig på en femdelt ordinalskala der verdiene går fra «1 – lav sosioøkonomisk status» til «5 – høy sosioøkonomisk status». I denne undersøkelsen har jeg gjort samlemålet tredelt for å tydelig skille mellom ungdom som enten inngår i gruppen som har lav, middels eller høy sosioøkonomisk status.

Opplevd foreldrekontroll og overbeskyttelse

Ungdommene ble stilt spørsmål som er utformet etter The Parental Bonding Instrument (PBI), som er ment å fange opp to dimensjoner av relasjonen mellom foreldre og barn: omsorg og overbeskyttelse (Tubman, 2011). Ungdommene ble bedt om å vurdere ulike påstander om foreldrene sine: «de liker (ikke) at jeg tar mine egne valg», «de forsøker å kontrollere alt jeg gjør», «de er overbeskyttende», «de snakker ikke noe særlig med meg», «de forstår mine problemer og bekymringer» og «de hjelper meg ikke så mye som jeg trenger». De tre første spørsmålene måler dimensjonen av overbeskyttelse og kontroll, og ble derfor samlet til en gjennomsnittsindeks. Det første spørsmålet gjorde jeg til en negasjon, slik at alle spørsmålene hadde samme retning. Jeg delte dermed verdiene i gjennomsnittsindeksen inn i tre like store grupper, slik at ungdommene enten faller inn under gruppen med opplevelse av lite, middels eller mye foreldrekontroll og overbeskyttelse.

Analysestrategi

De statistiske metodene som er brukt for å besvare forskningsspørsmålet er krysstabeller og multippel lineær regresjon. Først vises krysstabellanalyser av religiøs tilhørighet etter kjønn, klassetrinn, religions betydning i hverdagen, vennerelasjoner, alkoholbruk, sosioøkonomisk status og opplevd foreldrekontroll og overbeskyttelse. For å undersøke om ungdom med religiøs tilhørighet som ikke drikker alkohol har svakere vennerelasjoner enn øvrige ungdommer gjennomføres en lineær multippel regresjonsanalyse. Jeg har også gjennomført en kji-kvadrattest for å undersøke om tallene er signifikante.

Resultater

Tabell 1. En oversikt over religiøs tilhørighet i de ulike variablene (prosentandel).

		Religiøs tilhørighet			
		Ingen religion	Kristendom	Islam	Total (N)
Hele utvalget (N)		3907	3532	1659	9098
Kjønn***	<i>Gutt</i>	51 %	43 %	44 %	4215
	<i>Jente</i>	49 %	57 %	56 %	4883
Klassetrinn***	<i>VG1</i>	36 %	40 %	48 %	3615
	<i>VG2</i>	33 %	33 %	30 %	2930
	<i>VG3</i>	31 %	27 %	23 %	2553
Religions betydning i hverdagen***	<i>Betyr lite eller ingenting</i>	99 %	82 %	19 %	7070
	<i>Betyr mye og er viktig</i>	1 %	18 %	81 %	2028
Vennerelasjoner***	<i>Ordinære</i>	95 %	95 %	91 %	8578
	<i>Svake</i>	5 %	5 %	9 %	520
Drukket alkohol***	<i>Aldri drukket</i>	13 %	15 %	75 %	2310
	<i>Drikker lite</i>	36 %	38 %	18 %	3062
	<i>Drikker ofte</i>	51 %	46 %	7 %	3726
Sosioøkonomisk status***	<i>Lav</i>	22 %	24 %	74 %	2915
	<i>Middels</i>	37 %	34 %	22 %	3004
	<i>Høy</i>	41 %	43 %	3 %	3179
Foreldrekontroll og overbeskyttelse***	<i>Mye foreldrekontroll</i>	29 %	37 %	51 %	3271
	<i>Middels foreldrekontroll</i>	41 %	40 %	34 %	3602
	<i>Lite foreldrekontroll</i>	30 %	23 %	15 %	2225

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Tabell 1 viser krysstabellanalyser av hvordan utvalget fordeler seg etter religiøs tilhørighet i de ulike variablene. Det er flere jenter som har kristen eller muslimsk tilhørighet. Samtidig ser vi at det er litt flere gutter som oppgir at de ikke er religiøse. Av de ungdommene som er religiøse, ser vi tydelig at religion er viktig i hverdagslivet til en stor andel av de muslimske ungdommene. Blant de kristne ungdommene er det en større andel som synes religionen betyr lite eller ingenting i hverdagslivet deres. De fleste ungdommene har ordinære vennerelasjoner, men det er en litt større andel av de muslimske ungdommene har svakere vennerelasjoner enn de øvrige ungdommene.

Vi ser tydelig at ungdom med muslimsk tilhørighet skiller seg ut i forhold til alkoholbruk. Tabellen viser at hele 75 prosent aldri har drukket alkohol, sammenlignet med 13 prosent for ungdom uten religiøs tilhørighet, og 15 prosent for ungdom med kristen tilhørighet. Familiens sosioøkonomiske status varierer også mellom de ulike ungdomsgruppene, hvor 74 prosent av ungdom med muslimsk tilhørighet har lav sosioøkonomisk status, sammenlignet med 22 prosent hos ungdom uten religiøs tilhørighet, og 24 prosent hos kristen ungdom. Oversikten

viser at 51 prosent av ungdom med muslimsk tilhørighet opplever mye foreldrekontroll og overbeskyttelse enn de øvrige ungdommene, sammenlignet med 29 prosent hos ungdom uten religiøs tilhørighet og 37 prosent hos ungdom med kristen tilhørighet.

Tabell 2. Bivariat og stegvis lineær regresjonsanalyse med vennerelasjoner som avhengig variabel¹

	Bivariat			Modell 1			Modell 2			Modell 3			Modell 4		
	b	SE	p	b	SE	p	b	SE	p	b	SE	p	b	SE	p
Religiøs tilhørighet (ref. Ingen religion)															
Kristendommen	-.009	.005	ns	-.008	.005	ns	-.010	.005	ns	-.011	.006	ns	-.015	.008	ns
Islam	.034	.007	***	.018	.008	**	-.002	.008	ns	-.003	.010	ns	.074	.023	***
Kjønn (ref. Gutt)															
Jente	-.018	.005	***	-.018	.005	***	-.017	.005	***	-.016	.005	***	-.014	.005	***
Klassestrinn (ref. VG1)															
VG2	-.014	.006	**	-.013	.006	**	-.009	.006	ns	-.007	.006	ns	-.007	.006	ns
VG3	-.020	.006	***	-.019	.006	***	-.010	.006	ns	-.006	.006	ns	-.005	.006	ns
Sosioøkonomisk status (ref. Høy)															
Middels	.015	.006	**	.013	.006	**	.010	.006	ns	.008	.006	ns	.007	.006	ns
Lav	.042	.006	***	.034	.007	***	.028	.007	***	.025	.007	***	.024	.007	***
Drukket alkohol (ref. Driker ofte)															
Driker lite	.033	.006	***				.028	.006	***	.029	.006	***	.024	.008	***
Driker aldri	.057	.006	***				.045	.007	***	.047	.007	***	.066	.011	***
Religionens betydning (ref. Betyr lite)															
Betyr mye og er viktig	.026	.006	***							-.006	.008	ns	-.003	.008	ns
Opplevd foreldrekontroll og overbeskyttelse (ref. Lite foreldrekontroll)															
Middels foreldrekontroll	.004	.006	ns							.002	.006	ns	.002	.006	ns
Mye foreldrekontroll	.037	.006	***							.029	.007	***	.028	.007	***
Samspill mellom religion og alkohol															
Kristendommen og aldri drukket													-.012	.016	ns
Islam og aldri drukket													-.107	.026	***
Kristendommen og drikker lite													.014	.012	ns
Islam og drikker lite													-.064	.027	**
Konstant	.054			.061			.043			0.32			.031		
R2	.004			.009			.014			.016			.018		

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

¹ I bivariat modell viser konstantledd og R2 kun til religiøs tilhørighet og vennerelasjoner.

Bivariat regresjon

Tabellen viser hvordan religiøs tilhørighet påvirker sannsynligheten for svake vennerelasjoner hos ungdom. Regresjonskoeffisienten hos ungdom med kristen tilhørighet er ikke signifikant, og den gruppen skiller seg ikke signifikant ut fra ungdom uten religiøs tilhørighet. Tabellen viser derimot at sannsynligheten for å ha svake vennerelasjoner øker med 3,4 prosentpoeng for ungdom med muslimsk tilhørighet, sammenlignet med ungdom uten religiøs tilhørighet. Jentene har i tillegg litt mindre sannsynlighet for å ha svake vennerelasjoner enn guttene, og vi ser at ungdom som går i VG2 og VG3 har mindre sannsynlighet for å ha svake vennerelasjoner. Jo eldre de blir, desto mindre blir sannsynligheten.

Sosioøkonomisk status har som nevnt betydning for ungdommenes vennerelasjoner. Ungdom med middels sosioøkonomisk status skiller seg ikke signifikant ut fra ungdom med høy sosioøkonomisk status. Sannsynligheten for å ha svake vennerelasjoner øker imidlertid for ungdom med lav sosioøkonomisk status. Videre ser vi hvordan alkoholbruk påvirker ungdommers vennerelasjoner. Sannsynligheten for å ha svake vennerelasjoner øker med 3,3 for ungdom som drikker lite alkohol, og med 5,7 prosentpoeng for ungdom som aldri har drukket alkohol.

I variabelen som måler religionens betydning i ungdommenes hverdagsliv ser vi at de ungdommene som opplever at religion er viktig for hvordan de lever sine hverdagsliv har større sannsynlighet for å ha svake vennerelasjoner. Tabellen viser videre hvordan ungdommenes vennerelasjoner påvirkes av kontroll og overbeskyttelse fra foreldre. Regresjonskoeffisienten for de som opplever middels kontroll er ikke signifikant, og skiller seg ikke ut fra referansegruppen med lite foreldrekontroll. Regresjonen viser at ungdom som opplever mye foreldrekontroll har større sannsynlighet for å ha svake vennerelasjoner.

Multipel lineær regresjon

I modell 1 kontrolleres det for religiøs tilhørighet, kjønn, klassetrinn, og sosioøkonomisk status for å undersøke om dette bidrar til variasjon i avhengig variabel. Tabellen viser liten endring fra den bivarierte regresjonen. Vi ser med andre ord at de guttene med muslimsk tilhørighet som går på VG1 (16 år) med lav sosioøkonomisk status har større sannsynlighet for å ha svake vennerelasjoner.

I modell 2 kontrolleres det for alkoholbruk for å undersøke om noe av sammenhengen mellom religiøs tilhørighet og svake vennerelasjoner går via alkohol. Tabellen viser at sannsynligheten for svake vennerelasjoner øker med 2,8 prosentpoeng for ungdom som drikker lite alkohol, og 4,5 prosentpoeng for ungdom som aldri har drukket alkohol. Tabellen viser liten endring på kjønn og sosioøkonomisk status, men klasstrinn og religiøs tilhørighet i islam blir ikke lengre signifikant. Dette betyr at når ungdom med muslimsk tilhørighet eller ingen religiøs tilhørighet har samme erfaringer med alkohol finnes det ikke lenger noen forskjell i sannsynligheten for svake vennerelasjoner mellom disse gruppene. Det samme gjelder for ungdom som går i VG2 og VG3.

Det blir kontrollert for religionens betydning i hverdagen og opplevd foreldrekontroll og overbeskyttelse i modell 3. Religionens betydning i hverdagen og ungdom som opplever middels foreldrekontroll er ikke signifikant. Vi ser imidlertid at sannsynligheten for svake vennerelasjoner øker med 2,9 prosentpoeng for ungdom som opplever mye foreldrekontroll. Religiøs tilhørighet, kjønn, klasstrinn og sosioøkonomisk status viser fremdeles liten endring.

I modell 4 blir det testet for samspill mellom religiøs tilhørighet og alkoholbruk. Det første samspillsleddet som undersøker om alkoholavhold betyr mer for vennerelasjonene til ungdom med kristen tilhørighet enn de øvrige ungdommene, er ikke signifikant. Det samme gjelder for ungdom med kristen tilhørighet som drikker lite alkohol. Samspillsleddet med religiøs tilhørighet i islam og alkoholbruk er signifikant, og regresjonskoeffisienten blir nå negativ, både for ungdom med muslimsk tilhørighet som aldri har drukket, eller som drikker lite. Vi ser samtidig at regresjonskoeffisienten til religiøs tilhørighet i islam endres når samspillsleddet legges til. Dette betyr med andre ord tilhørighet i islam først har betydning for svake vennerelasjoner i kombinasjon med alkoholbruk. Det er imidlertid viktig å understreke at mine analyser kun forklarer 1,8 % av variasjonen i ungdommers vennerelasjoner. Det kan med andre ord være andre faktorer som har større betydning for ungdommenes vennerelasjoner.

Diskusjon

I denne artikkelen har jeg undersøkt hvorvidt ungdom med religiøs tilhørighet i islam har større sannsynlighet for å ha svake vennerelasjoner, og om dette påvirkes av alkoholbruk. Hovedfunnet er at ungdom med muslimsk tilhørighet har større sannsynlighet for å ha svake

vennerelasjoner, noe som bekrefter min hypotese. Videre hadde jeg en hypotese om at denne sammenhengen er sterkere fordi de ikke drikker alkohol. Mine analyser viser imidlertid at dette gjelder for muslimsk ungdom som drikker alkohol. Det kan derfor tyde på at det restriktive forholdet til alkohol ikke nødvendigvis påvirker de muslimske ungdommene på en negativ måte, men at det snarere kan være motsatt. Resultatene fra regresjonsanalysen viser at sannsynligheten for å ha svake vennerelasjoner er større for de ikke-religiøse ungdommene som drikker lite eller ingen alkohol. Dette samsvarer med tidligere forskning som viser at ungdom som ikke drikker alkohol ofte kan være ensomme og ha svake nettverk (Øia, 2013; Pedersen, 2015).

Analysene mine viser nettopp dette – at det er en sammenheng mellom lavt alkoholbruk og svake vennerelasjoner. Samtidig er det viktig å nevne at det er mange forhold som kan påvirke ungdommenes vennerelasjoner. I denne oppgaven har jeg tatt utgangspunkt i sosial inkludering i form av vennskap, og jeg har eksplisitt undersøkt religiøs tilhørighet i islam og alkoholbruk som en ekskluderingsmekanisme. Samvær med andre kan ta mange ulike former: for noen er det viktig å ha få, men nære venner, mens det for andre er viktig å være en del av en større gjeng (Øia, 2013, s. 110). Øia (2013) analyserte tall fra Ung i Oslo 2012, og fant ut at det både for jenter og gutter var mest vanlig å være med venner i en gjeng. For ungdom med innvandrerbakgrunn var det derimot vanligere å ha en eller to faste venner. Han fant videre ut at de ungdommene som drikker mest er de som er med i en gjeng, og som samtidig opplever at de har noen få fortrolige venner. De ungdommene som derimot hadde en eller to nære venner og som manglet et fellesskap i en gjeng var den gruppen som klart drakk mindre alkohol (Øia, 2013, s. 112). Til tross for dette, mente Skrowny (2005) at alkoholen i seg selv ikke ville skape en følelse av eksklusjon, men at de ungdommene som allerede står i en marginalisert posisjon kan oppleve at alkohol er enda en barriere for å komme inn i et fellesskap. Det å være en del av et fellesskap kan bidra til at ungdom opplever sosial inkludering, hvor de kan opparbeide seg sosial kapital. Men dette kan imidlertid skje på mange ulike arenaer, blant annet gjennom idrettslag, kulturelle tilbud, jobb, frivillige organisasjoner, religiøse organisasjoner og ikke minst på sosiale medier (Olesen, 2019, s. 28).

Det er tydelig at de muslimske ungdommene på mange måter kan leve i et vanskelig krysspress mellom familiens kultur og tradisjoner som ofte står i motsetning til forventninger fra norske venner i ungdomstiden. Som tidligere nevnt kan det interseksjonelle perspektivet forklare hvordan de sosiale kategoriene som religion og etnisitet kan ha en direkte påvirkning

i ungdommenes liv (Berg, Flemmen & Gullikstad, 2010). De muslimske ungdommene tilhører nettopp mange ulike sosiale kategorier som de til enhver tid kan møte på motstridende forventninger i. Først og fremst er de muslimske ungdommene en del av kategorien norsk ungdom. I denne kategorien finnes det blant annet en forventning om at ungdom skal utforske alkohol. Samtidig som de muslimske ungdommene er en del av kategorien norsk ungdom, kategoriseres de også som muslimer. I denne kategorien finnes det derimot et forbud mot alkoholbruk, og en forventning om at ungdommene skal utvise respekt mot sin religiøse tro. Det er derfor ikke vanskelig å se for seg at dette kan skape utfordringer i det norske samfunnet hvor alkoholkulturen står sterkt – men hvor stor betydning har det egentlig for ungdommene?

Tidligere forskning har pekt på at mange muslimske ungdommer får færre norske venner når de blir eldre og klassekameratene begynner å eksperimentere med alkohol. Ungdommene tenderer med andre ord å trekke mot sitt eget etniske miljø i ungdomstiden (Østberg, 2003). Dette kan blant annet forklares ut fra ulike interesser i forhold til alkohol og kjæresten, og ikke minst holdninger fra familie som legger føringer for hvordan ungdommene forventes å forholde seg til norsk ungdom og ungdomskultur (Schultz, 2007). Flere av ungdommene understreker at de har flere norske venner, men at de «ordentlige vennene» finner de blant sin egne etniske gruppe, som er mest lik dem selv (Østberg, 2003, s. 11). Denne vennekontakten kan være spesielt viktig for ungdommene, da de kan oppleve støtte til å stå imot drikkepresset sammen gjennom strategier de lærer av hverandre. Et eksempel på en slik strategi kan være å overdrive hvilke sanksjoner de vil få hjemme dersom de drikker. Dersom denne vennekontakten forsvinner, kan det være enklere for de muslimske ungdommene å adoptere en såkalt norsk drikkekultur, som senere kan skape problemer i form av rykter og sosial ekskludering fra eget etniske miljø (Schultz, 2007). Dette kan bidra til å forklare resultatene fra analysen, som viser at muslimsk ungdom oftere har svake vennerelasjoner i kombinasjon med alkoholbruk.

Mye kan tyde på at den viktigste sosiale kapitalen blant muslimske ungdommer er kapitalen blant sin egne etniske gruppe, både til venner og til storfamilien. Jeg tolker dette i den retningen at det for muslimsk ungdom kan innebære en stor risiko å utforske alkohol på samme måte som norsk majoritetsungdom gjør. Det vil være mer å tape ved å overkjøre egne regler og tradisjoner hjemmefra, da dette kan ha store konsekvenser for de muslimske ungdommene som kan påvirke familiens rykte og ære. Det er imidlertid viktig å understreke

at sanksjoner og reaksjoner fra det muslimske miljøet kan variere, da noen familier kan være mer eller mindre religiøse, og praktisere strengere regler rundt alkoholbruk enn andre muslimske familier. Det kan derfor være ulikt hvordan muslimske ungdommer opplever presset rundt alkoholkulturen i ungdomstiden. Det er også viktig å understreke at det kan være ulikt hvorvidt ungdommene opplever stress rundt alkoholens sentrale rolle i ungdomstiden, noen kan oppleve det som mer utfordrende enn andre.

Flere av ungdommene i forskningen til Schultz (2007) og Østberg (2003) forteller at det er vanlig å utvise en slags kontroll overfor yngre venner og bekjente i muslimske miljøer. Dette gjelder i større grad overfor slektninger eller nær familie (s. 56). For de ungdommene som ønsker å entre en rusarena uten å drikke, eller bare vil smake litt, kan det være lurt å alliere seg med andre venner som har samme bakgrunn og holdninger (Schultz, 2007, s. 57). Å være en del av en gjeng som ikke drikker alkohol kan ha stor betydning for eget rusmiddelbruk, fordi man sammen som en gjeng velger å avstå fra alkohol. Den sosiale kontrollen kan derfor være fordelaktig for de muslimske ungdommene. De kan blant annet begrunne eget avhold med konsekvensene de kan få dersom andre muslimske ungdommer ser at de drikker, og forteller dette videre til familie eller slektninger i det muslimske miljøet. Vi vet samtidig at flere muslimske ungdommer velger å drikke litt alkohol for å få innpass i den norske vennegjengen, og for å redusere følelsen av å være annerledes (Schultz, 2007). Når vi da i tillegg vet at det utøves en viss kontroll i det muslimske miljøet kan det tenkes at det enkelt kan oppstå rykter dersom en muslimsk ungdom drikker litt på en fest blant norsk majoritetsungdom. Det er nærliggende å tenke seg at dette kan være spesielt utfordrende for jentene, når de kan bruke klesplagg som for eksempel hijab, som synliggjør deres religiøse tilhørighet. Jenter er i tillegg oftere ilagt strengere regler enn det guttene er (Schultz, 2007; Østberg, 2003). Mine analyser viser imidlertid at sannsynligheten for å ha svake vennerelasjoner er større for de muslimske guttene som drikker alkohol. Hva slags forskjeller det finnes mellom kjønnene kan det imidlertid være interessant å forske videre på.

For å oppsummere kan det virke som at alkoholens sentrale rolle i ungdomstiden bringer med både fordeler og ulemper. Analysene mine viser tydelig at det er større sannsynlighet for å ha svake vennerelasjoner for ungdom som ikke drikker alkohol, og det samme gjelder for ungdom som smaker eller drikker litt alkohol. Det motsatte gjelder for ungdom med muslimsk tilhørighet, de har større sannsynlighet for å ha svake vennerelasjoner dersom de faktisk drikker alkohol. Kan vi dermed tenke oss at de forutsigbare rammene som skapes av

muslimske foreldre kan ha en positiv innvirkning på ungdommene? Amundsen (2005) mener at vi må se på det lave alkoholforbruket hos ungdom med innvandrerbakgrunn som en ressurs som kan påvirke majoritetsungdommene positivt, blant annet i forhold til det å stå imot drikkepress. Dette støttes av Schultz (2007) som argumenterer for at norsk ungdom og deres foreldre kan lære av jevnaldrende muslimer, da de er flinke til å gjennomskue drikkepress, og allierer seg med hverandre for å stå imot. De tydelige holdningene og forutsigbare rammene fra det muslimske miljøet har utvilsomt en forebyggende effekt som norske foreldre kan lære av. Samtidig kan de forutsigbare rammene virke mot sin hensikt dersom de blir for sterke, og kan bygge oppunder en marginaliseringsprosess (Schultz, 2007). Til tross for at mine analyser viser at det er en sammenheng mellom religiøs tilhørighet, alkoholbruk og vennerelasjoner, forklarer mine analyser kun 1,8 % av variasjonen i ungdommenes vennerelasjoner. Det er derfor viktig å understreke at mine funn alene ikke kan forklare sosial eksklusjon blant Oslo-ungdommenes vennerelasjoner, men mine analyser kan imidlertid synliggjøre én side ved alkoholkulturen i ungdomstiden som kan ha betydning.

Begrensninger ved analysen

En svakhet ved analysen er at jeg behandler muslimske ungdommer som en homogen gruppe. Vi vet at det finnes store forskjeller innad i religionen islam, og hva det innebærer å være muslim kan oppleves forskjellig i ulike livsperioder, det kan være ulikt fra familie til familie, og fra individ til individ (Østberg, 2003, s. 202). For noen muslimer i Norge er det ifølge Østberg helt avgjørende å skille mellom religion og kulturelle tradisjoner (2003, s. 145) Vi kan skille mellom normative, liberale, kulturelle og etniske muslimer (Østberg, 2003). De liberale muslimene kan ofte begrense religionens rolle i livet ved å privatisere den, mens kulturelle muslimer ofte kan se på islam som en vesentlig del av deres kulturelle livsstil. Dette kan forklare hvordan møtet med den norske drikkekulturen kan være mer problematisk for noen muslimer, mens det kan ha mindre betydning for andre. Begrensninger i datasettet gjør det vanskelig å utforske nyanser innenfor religiøs tilhørighet i islam. Ungdataundersøkelsen stiller kun to spørsmål til ungdommene om religion, gjennom spørsmålene om religiøs tilhørighet og religionens betydning i hverdagslivet. Jeg har inkludert begge disse variablene i mine analyser, men dette gir allikevel ikke grunnlag for å se nyanser innad i gruppen av muslimsk ungdom. Religionens betydning i hverdagslivet kan imidlertid gi en pekepinn på hvor religiøse ungdommene anser seg, noe som kan bidra til å nyansere bildet ytterligere, og styrke påliteligheten i oppgaven.

Det kan også være begrensninger i vennerelasjonsindeksen jeg konstruerte med utgangspunkt i samlemålet til Andersen & Dæhlen (2017) for å undersøke om ungdommene har svake eller ordinære vennerelasjoner. Jeg har vært spesielt opptatt av ungdommenes vennerelasjoner, da gode vennerelasjoner kan være en viktig ressurs når det gjelder unges opplevelse av sosial inkludering (Olesen, 2019). Men det er, som tidligere nevnt, store forskjeller i betydningen av og strukturen i vennerelasjoner – for noen er det viktig å ha noen få nære venner, mens det for andre er viktig å føle tilhørighet i en stor vennegjeng. Vi vet også at sosial inklusjon kan foregå på flere måter, da ungdom kan oppleve sosial inkludering gjennom alt fra idrettslag til sosiale medier. Vennerelasjonsindeksen dekker imidlertid flere aspekter ved ungdommenes vennerelasjoner. Spørsmålene som inngår i indeksen angår både nettverk, vennemiljø, tillit, støtte og fornøydhets med vennene sine. Jeg vil derfor anse vennerelasjonsindeksen som et valid mål på ungdommenes vennerelasjoner.

Avslutningsvis er det viktig å nevne at det i regresjonsanalyser der utfallsvariabelen er dikotom er vanlig å bruke logistisk regresjon (Hellevik, 2003). Jeg har derimot gjennomført en multippel lineær regresjonsanalyse med min dikotome utfallsvariabel. Dette fordi lineær regresjon tilbyr en enkel og forståelig tolkning, noe som er vanskeligere i logistisk regresjon (Hellevik, 2003). Jeg har imidlertid gjennomført en logistisk regresjon med samme variabler for å undersøke om begge regresjonsanalysene viser samme resultat. Regresjonsanalysene viser samme resultat med unntak av få ubetydelige forskjeller, noe som styrker robustheten i mine analyser (se vedlegg 2). Det er også viktig å understreke at mine analyser ikke kan si noe om kausalitet. Kausalitet betinger normalt at årsak kommer før virkning, men ettersom at mitt datamateriale er en tverrsnittstudie kan jeg ikke si noe om årsak-virkning (Thrane, 2018). Jeg kan derfor ikke trekke kausale slutninger av mine analyser.

Konklusjon

Min studie finner en sammenheng mellom religiøs tilhørighet og svake vennerelasjoner, og en sammenheng mellom alkoholbruk og vennerelasjoner. Analysene mine viser at det er større sannsynlighet å ha svake vennerelasjoner for ikke-religiøs ungdom som drikker lite eller ingen alkohol. For ungdom med muslimsk tilhørighet er sannsynligheten for å ha svake vennerelasjoner større i kombinasjon med alkoholbruk. Dette peker i retning av at unge muslimers alkoholavhold ikke påvirker vennerelasjonene deres negativt, men snarere positivt. I samfunnsdebatten kan vi se en tendens til et negativt fokus rundt religiøs tilhørighet, med et kritisk blikk på hvordan religiøse grupper oppdrar barna sine. I dette tilfellet kan det derimot

tyde på at foreldrenes regler rundt alkohol kan ha en forebyggende effekt, noe norske foreldre på mange måter kan lære av. I beste fall kan muslimsk ungdom påvirke etnisk majoritetsungdom positivt, og bidra til å redusere drikkepresset i ungdomstiden. Det er likevel viktig å merke seg hvordan flere muslimske ungdommer trekker mot sin etniske gruppe jo eldre de blir, og at dette for mange er grunnet majoritetsungdommers interesse rundt alkohol og festing. Det kan derfor være en fordel å inneha en bevissthet rundt vår norske alkoholkultur, og hva den kan bety for ungdom med muslimsk tilhørighet.

Litteratur

- Abebe, D. S., Frøyland, L. R., Bakken, A. & Von Soest, T. (2016). Municipal-level differences in depressive symptoms among adolescents in Norway: Results from the cross-national Ungdata study. *Scandinavian Journal of Public Health*, 44(1), 47-54. <https://doi.org/10.1177/1403494815604764>
- Amundsen, E. J. (2005). *Alkohol- og tobakksbruk blant ungdom: hva betyr innvandrerbakgrunn?: resultater fra en helseundersøkelse blant 10. klassinger i Oslo 2000/2001*. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.
- Andersen, P. L. & Dæhlen, M. (2017). *Sosiale relasjoner i ungdomstida: identifisering og beskrivelse av ungdom med svake relasjoner til foreldre, skole og venner* (NOVA Rapport 8/2017). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Av-og-til. (2019). Fakta om ungdom og alkohol. Hentet 14. januar 2020 fra <https://avogtil.no/fakta-om-ungdom-og-alkohol/>
- Bakken, A. (2018). *Ung i Oslo 2018* (6/18). Oslo: NOVA Rapport.
- Bakken, A., Frøyland, L. R. & Sletten, M. A. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv: hva sier Ungdata-undersøkelsene? Anders Bakken, Lars Roar Frøyland, Mira Aaboen Sletten* (bd. 3/2016). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Berg, A.-J., Flemmen, A. B. & Gullikstad, B. (2010). *Likestilte norskheter: om kjønn og etnisitet*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Bergengen, B. & Larsen, Y. (2008). *Innvandrerungdoms bruk av rusmidler: en kunnskapsoversikt*. Oslo: Rusmiddelstaten, kompetansesenteret.
- Bolstad, A. (2012). Foreldres innvirkning på tenårings alkoholbruk. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 49(10), 947-949. Hentet 2. mars 2020 fra <https://psykologtidsskriftet.no/fagbulletin/2012/10/foreldres-innvirkning-pa-tenaringers-alkoholbruk>
- Hansen, T. (2019). Sosial kapital. Hentet 28. januar 2020 fra https://snl.no/sosial_kapital
- Hellevik, O. (2003). Kvantitativ analyse: Statistisk raffinering versus mening. *Sosiologisk tidsskrift*, (01), 54-74.
- Hoëm, A. (2010). *Sosialisering – Kunnskap – Identitet*. Vallset: Oplandske Bokforlag.
- Hoffman, T. (2010). Fester uten alkohol. Hentet 22. januar 2020 fra <https://forskning.no/alkohol-og-narkotika/fester-uten-alkohol/811418>

- Lorvik, H. H. (2019). Naive foreldre kan gi mer ungdomsfyll. Hentet 24. mars 2020 fra <https://avogtil.no/naive-foreldre-kan-gi-mer-ungdomsfyll/>
- Mattsson, T. (2015). *Interseksjonalitet i sosialt arbete: teori, refleksjon och praxis* (2. utg.) Ukjent: Gleerups Utbildning AB.
- Mir, S. (2014). *Muslim American women on campus: undergraduate social life and identity*. Chapel Hill, North Carolina: The University of North Carolina Press.
- Olesen, E. (2019). *Nabo – Unges opplevelse av sosial inkludering I Norge*. København: Nordisk Ministerråd.
- Pedersen, W. (2015). *Bittersøtt: nye perspektiver på rus og rusmidler* (3. utg). Oslo: Universitetsforlaget.
- Schultz, J-H. (2007). *Ungdom og rus: innvandrerungdom møter norske rusvaner*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skrowny, M. (2005). Alkohol, identitet og fællesskaber: i et integrationsperspektiv. *Ungdomsforskning*, 4(3), 8-59. Hentet 12. februar 2020 fra http://www.cefu.dk/media/32707/ungdomsforskning03_05.pdf
- Sletten, M. A. (2011). *Å ha, å delta, å være en av gjengen: velferd og fattigdom i et ungdomsperspektiv* (NOVA Rapport 11/2011). Hentet 11. mars 2020 fra http://ungdata.no/asset/4611/1/4611_1.pdf
- Thrane, C. (2018). *Kvantitativ metode: en praktisk tilnærming*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Tubman, D. (2011). Evaluating the psychometric properties of an emerging adult version of the Parental Bonding Instrument (PBI). I H. M. DeVries, R. Gregory & B. Pyykkonen (red.): ProQuest Dissertations Publishing.
- Ødegård, G., Loga, J., Steen-Johnsen, K. & Ravneberg, B. (2014). *Fellesskap og forskjellighet. Integrasjon og nettverksbygging i flerkulturelle lokalsamfunn*. Oslo: Abstrakt Forlag AS.
- Øia, T. (2005). *Innvandrerungdom – integrasjon og marginalisering*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Øia, T. (2013). *Ungdom, rus og marginalisering*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Øia, T. & Strandbu, Å. (2010). *15-åringer – hvem drikker?: en undersøkelse av tiendeklassinger i Oslo 2009*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Østberg, S. (2003). *Muslim i Norge: religion og hverdagsliv blant unge norsk-pakistanere*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg 1: Frafallsanalyse

Tabell 3. Sammenligning av opprinnelig og analytisk utvalg.

	Opprinnelig utvalg				Analytisk utvalg			
	Ingen rel.	Kristendom	Islam	Total (N)	Ingen rel.	Kristendom	Islam	Total (N)
Hele utvalget (N)	4053	3696	1935	9684	3907	3532	1659	9098
Kjønn***								
<i>Gutt</i>	51,0 %	43,1 %	45,4 %	4518	50,6 %	42,9 %	43,6 %	4215
<i>Jente</i>	49,0 %	56,9 %	54,9 %	5128	49,4 %	57,1 %	56,4 %	4883
Klassestrinn***								
<i>VG1</i>	36,1 %	40,5 %	47,5 %	3863	36,1 %	40,1 %	47,6 %	3615
<i>VG2</i>	32,7 %	32,7 %	29,9 %	3104	32,7 %	32,8 %	29,8 %	2930
<i>VG3</i>	31,2 %	26,7 %	22,5 %	2678	31,2 %	27,2 %	22,7 %	2553
Religions betydning i hverdagen***								
<i>Betyr lite/ingenting</i>	99,2 %	80,7 %	18,3 %	7330	99,3 %	81,6 %	18,6 %	7070
<i>Betyr mye/er viktig</i>	0,8 %	19,3 %	81,7 %	2287	0,7 %	18,4 %	81,4 %	2028
Vennerelasjoner***								
<i>Ordinære</i>	94,4 %	95,3 %	91,3 %	9062	94,6 %	95,4 %	91,1 %	8578
<i>Svake</i>	5,6 %	4,7 %	8,7 %	563	5,4 %	4,6 %	8,9 %	520
Drukket alkohol***								
<i>Aldri drukket</i>	13,5 %	15,5 %	75,1 %	2485	13,4 %	15,4 %	74,9 %	2310
<i>Drikker lite</i>	36,1 %	38,8 %	17,9 %	3180	36,0 %	38,3 %	18,3 %	3062
<i>Drikker ofte</i>	50,4 %	45,7 %	7,0 %	3802	50,7 %	46,3 %	6,8 %	3726
Sosioøkonomisk status***								
<i>Lav</i>	21,9 %	24,3 %	74,1 %	2915	21,7 %	23,6 %	74,4 %	2915
<i>Middels</i>	36,8 %	33,5 %	22,2 %	3004	37,0 %	33,7 %	22,2 %	3004
<i>Høy</i>	41,3 %	42,2 %	3,7 %	3179	41,4 %	42,6 %	3,4 %	3179
Foreldrekontroll og overbeskyttelse***								
<i>Mye kontroll</i>	28,8 %	36,6 %	51,4 %	3285	28,8 %	36,6 %	51,4 %	3271
<i>Middels kontroll</i>	41,2 %	40,6 %	33,7 %	3615	41,2 %	40,6 %	33,6 %	3602
<i>Lite kontroll</i>	29,9 %	22,8 %	15,0 %	2229	30,0 %	22,8 %	15,0 %	2225

Vedlegg 2: Sensitivitetsanalyse

Tabell 4. Bivariat og multipel logistisk regresjon med vennerelasjoner som utfallsvariabel.

	Bivariat					Modell 1				Modell 2				Modell 3				Modell 4				
	Konstant	B	SE	Exp(B)	p	B	SE	Exp(B)	p	b	SE	Exp(B)	p	b	SE	Exp(B)	p	b	SE	Exp(B)	p	
Religiøs tilhørighet (ref. Ingen religion)	-2,858																					
Kristendommen		-.183	.107	.832	.087	-.179	.108	.836	.098	-.210	.108	.811	.053	-.233	.113	.792	.039	-.565	.216	.568	.009	
Islam		.527	.112	1.695	.000	.228	.125	1.257	.067	-.081	.139	.922	.558	-.104	.173	.902	.550	1.020	.321	2.772	.002	
Kjønn (ref. Gutt)	-2,639																					
Jente		-.328	.091	.720	.000	-.330	.091	.719	.000	-.329	.092	.720	.000	-.302	.092	.739	.001	-.270	.093	.764	.004	
Klassetrinn (ref. VG1)	-2,630																					
VG2		-.241	.106	.786	.022	-.227	.106	.797	.033	-.161	.107	.851	.133	-.137	.107	.872	.203	-.124	.108	.883	.248	
VG3		-.379	.115	.684	.001	-.366	.116	.693	.002	-.186	.119	.830	.118	-.123	.120	.884	.303	-.101	.120	.904	.400	
Sosioøkonomisk status (ref. Høy)	-3,213																					
Middels		.341	.123	1.407	.005	.302	.124	1.353	.015	.237	.125	1.268	.057	.204	.125	1.227	.103	.192	.125	1.212	.125	
Lav		.783	.114	2.189	.000	.657	.127	1.930	.000	.543	.128	1.721	.000	.491	.129	1.634	.000	.459	.129	1.583	.000	
Drukket alkohol (ref. Drikker ofte)	-3,429																					
Drikker lite		.757	.119	2.133	.000					.668	.122	1.950	.000	.674	.122	1.962	.000	.541	.167	1.718	.001	
Drikker aldri		1.100	.119	3.004	.000					.895	.139	2.448	.000	.922	.141	2.514	.000	1.089	.192	2.971	.000	
Religionens betydning (ref. Betyr lite)	-2,917																					
Betyr mye og er viktig		.439	.099	1.550	.000									-.093	.148	.911	.531	-.045	.146	.956	.757	
Foreldrekontroll og overbeskyttelse (ref. Lite foreldrekontroll)	-3,121																					
Middels foreldrekontroll		.104	.132	1.109	.432									.056	.133	1.058	.671	.055	.133	1.057	.677	
Mye foreldrekontroll		.663	.124	1.941	.000									.521	.128	1.683	.000	.508	.128	1.661	.000	
Samspill mellom religion og alkohol																						
Kristendommen og aldri drukkit																		.238	.304	1.268	.434	
Islam og aldri drukkit																		-1.457	.357	.233	.000	
Kristendommen og drikker lite																		.537	.267	1.711	.045	
Islam og drikker lite																		-.920	.383	.398	.016	
Konstant																						
p < 0,05																						